

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK POLITOLOGIJA – MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMATIJA

**GENDER BUDŽETIRANJE U BOSNI I HERCEGOVINI –
IZAZOVI I MOGUĆNOSTI IMPLEMENTACIJE**

Kandidatkinja

Kanita Hamzić

Broj Indexa: 1212/II-PIR

Mentorica

Prof. dr. Ehlimana Spahić

Sarajevo, septembar 2024. godine

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK POLITOLOGIJA

**GENDER BUDŽETIRANJE U BOSNI I HERCEGOVINI –
IZAZOVI I MOGUĆNOSTI IMPLEMENTACIJE**

Kandidatkinja

Kanita Hamzić

Broj Indexa: 1212/II-PIR

Mentorica

Prof. dr. Ehlimana Spahić

Sarajevo, septembar 2024. godine

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	1
POPIS TABELA, SLIKA I DIJAGRAMA	2
UVOD	3
TEORIJSKO – METODOLOŠKI OKVIR	4
1. Teorijska osnova rada	4
2. Problem istraživanja	5
2.1. <i>Predmet istraživanja</i>	5
3. Ciljevi istraživanja	6
4. Hipotetički okvir	7
5. Metode istraživanja	8
6. Vremenski plan istraživanja	8
POGLAVLJE I - GENDER BUDŽETIRANJE – GLOBALNI KONTEKST	9
1. Definisane pojmove	9
2. Historijat i razvoj gender budžetiranja	10
2.1. <i>Opći uvid u historijat tematike</i>	10
2.2. <i>Razvoj tematike u Europi</i>	11
2.3. <i>Razvoj tematike u zemljama regiona</i>	13
3. Pristupi gender budžetiranju	14
4. Izazovi i prepreke na globalnom nivou	15
5. Trendovi i inovacije na globalnom nivou	17
5.1. <i>Iz ugla Međunarodnog monetarnog fonda</i>	17
5.2. <i>Dodatni trendovi na globalnom nivou</i>	18
5.2.1. <i>Iz ugla G-20 zemalja - Osnivanje foruma za rodnu ravnopravnost</i>	18
5.2.2. <i>Iz ugla zemalja OECD-a – Pet ključnih praksi</i>	19
POGLAVLJE II - OD MEĐUNARODNIH MODELA DO LOKALNIH IZAZOVA	23
1. Historijat gender budžetiranja u Bosni i Hercegovini	23
2. Trenutačna relevantnost teme za BiH	25
2.1. <i>Post-COVID period</i>	25
2.2. <i>Pristup EU</i>	26
3. Pravni okvir gender budžetiranja u Bosni i Hercegovini	27
3.1. <i>Međunarodni pravni okvir relevantan za BiH</i>	27
3.2. <i>Lokalni pravni okvir</i>	28
4. Institucionalni mehanizmi u Bosni i Hercegovini	30
4.1. <i>Lokalni nivo</i>	30

4.2. Kantonalni nivo	31
4.3. Entitetski nivo	32
4.4. Državni nivo	34
4.4.1. Izvršna vlast.....	34
4.4.2. Zakonodavna vlast.....	35
5. Nevladin sektor, civilno društvo i gender budžetiranje	36
5.1. Nevladin sektor i gender budžetiranje.....	36
5.2. Civilno društvo i gender budžetiranje	37
6. Izazovi gender budžetiranju u Bosni i Hercegovini	37
POGLAVLJE III - BUDUĆNOST RAVNOPRAVNOSTI - ANALIZA STAVOVA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	40
1. Uvod u analizu ankete.....	40
2. Metodologija anketiranja	40
2.1. Format anketiranja.....	40
2.2. Kriterij za odabir ispitanika/ca	41
2.3. Instrument za prikupljanje podataka.....	41
2.4. Etička implikacija anketnog istraživanja	41
3. Analiza rezultata anketnih pitanja	42
3.1. Analiza rezultata prema kriteriju za odabir ispitanika/ca.....	42
3.2. Analiza rezultata anketnih pitanja	46
IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE – MOGUĆNOSTI KOJE SE NUDE BOSNI I HERCEGOVINI	58
1.1. Izazovi procesa i moguće solucije	58
1.2. Mogućnosti procesa	60
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA.....	64
LITERATURA	67
IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA	71

SKRAĆENICE

AP UNSCR 1325 u BiH - Akcioni plan za primjenu UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini

ARSBiH MLJPIBiH - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine

Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine

CEDAW - UN-ova Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena

CPCD - Centar za promociju civilnog društva

CPT - Centralno proračunsko tijelo

EU – Europska unija

GB – Gender budžetiranje

GAP BiH – Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine

GC FBiH – Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine

GC RS – Gender centar Republike Srpske

GEF - Forum za generacijsku ravnopravnost

GEWE – Okvir za ravnopravnost spolova i osnaživanje žena

MMF – Međunarodni monetarni fond

OECD - Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj

PEFA - Program za javne rashode i finansijsku odgovornost

UN – Ujedinjeni Narodi

UNIFEM - Razvojni fonda za žene

ZoRSBiH - Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini

POPIS TABELA, SLIKA I DIJAGRAMA

Popis slika/ilustracija

Ilustracija 1: Proces uspostavljanja gender budžetske inicijative u Federaciji Bosne i Hercegovine.	33
--	----

Popis tabela

Tabela 1: Kriterij prema nivoima rada službenika/ca	45
---	----

Popis dijagrama

Dijagram 1: Kriterij roda.....	42
Dijagram 2: Kriterij dobne skupine ispitanika/ca.....	43
Dijagram 3: Kriterij stepena obrazovanja.....	44
Dijagram 4: Učestalost uključivanja rodnih aspekata u proces planiranja budžeta.....	46
Dijagram 5: Dostupnost podataka o rodnoj ravnopravnosti prilikom izrade budžeta	47
Dijagram 6: Važnost uključivanja rodne tematike u proces budžetiranja	48
Dijagram 7: Relevantnost političke podrške i angažmana za sprovođenje gender budžetiranja u radnom okruženju.....	49
Dijagram 8: Ulaganje u informisanost i obuku osoblja po pitanju gender budžetiranja	50
Dijagram 9: Upoznatost sa pravnim okvirom koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja u BiH51	
Dijagram 10: Nivo transparentnosti u pogledu rodne ravnopravnosti prilikom procesa donošenja budžeta	52
Dijagram 11: Nivo usmjerenosti finansijskih resursa prema programima koji promovišu gender budžetiranje	53
Dijagram 12: Nivo važnosti uključivanja NVO-a i organizacija civilnog društva u procese planiranja i praćenja budžeta.....	54
Dijagram 13: Nivo nagrađivanja napora u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja56	

UVOD

Ovaj master rad je strukturiran kroz pet tematskih segmenata kako bi se detaljno sagledali svi aspekti gender budžetiranja. U prvom dijelu master rada, glavni fokus je na teorijsko-metodološkom okviru koji služi kao osnova rada. U datom kontekstu se misli na elaboraciju problema istraživanja, predmeta istraživanja te kreiranje ciljeva i postavljanje hipoteza koje će se testirati kroz nastavak rada. Metode koje se koriste u radu su metoda kompilacije i metoda analize podataka. Osim navedenih metoda korištena je tehnika ankete za prikupljanje informacija među javnim službenicima koji su po prirodi posla koji obavljaju direktno povezani sa budžetiranjem.

Drugi dio rada koji je formulisan kroz *poglavlje I* pod nazivom *Gender budžetiranje – globalni kontekst* istražuje pozadinu i relevantnost teme iz ugla globalnog područja. Preciznije, ovo poglavlje sadrži prikaz stanja u svijetu po pitanju implementacije date teme, uz istraživanje pristupa, trendova i izazova sa kojima se druge države susreću čime bi se apostrofirala globalna važnost tematike.

Treći dio rada, koncipiran kroz *Poglavlje II - Od međunarodnih modela do lokalnih izazova*, iznosi detaljniju analizu trenutnog stanja politika i izazova koji su prisutni po pitanju rodnog budžetiranja u Bosni i Hercegovini. U ovom segmentu se pruža teorijski pregled institucionalnog okvira koji odgovara tematici, sa akcentom na analiziranju uloge države, društva i nevladinog sektora po pitanju implementacije gender budžetiranja. Ovaj pregled podrazumijeva proučavanje relevantnih politika, zakona, strateških dokumenata i projekata koji oblikuju pristup ovoj temi.

Četvrti dio rada – *Poglavlje III Budućnost ravnopravnosti – Analiza stavova u Bosni i Hercegovini* sadrži prikaz rezultata anketnog istraživanja. Po tom principu, ovaj rad je prezentirao statističku analizu i interpretaciju rezultata uz grafičke prikaze kako bi se adekvatnije shvatila bit teme.

U zaključnim razmatranjima fokus je na kreiranju seta preporuka i aktivnosti koje bi se mogle ostaviti na području Bosne i Hercegovine. Ovim pristupom, master teza pruža sveobuhvatan uvid u temu gender budžetiranja, kao i konkretne smjernice za daljnje akcije na lokalnoj i državnoj razini.

TEORIJSKO – METODOLOŠKI OKVIR

1. Teorijska osnova rada

Teorijska osnova datog istraživanja se bazira na analizama teorija i aktivnosti koje uključuju političku, ekonomsku i društvenu sferu (sa fokusom na elemenat roda). Rodna analiza u ovom kontekstu prema Milinović (2019) služi kao ključan alat za postizanje ravnopravnosti iz razloga što apostrofira razlike između spolova i istražuje uzroke tih razlika. Ovo u kasnijem razvoju pomaže ključnim političkim i ekonomskim akterima da jednostavnije i adekvatnije pristupe kreiranju politika, programa i strategija koje u konačnici pomažu cjelokupnom sistemu.

Kada je riječ o direktnom teorijskom osnovu date tematike, najprikladniji koncept bi slijedio format feminističke razvojne ekonomije. Data škola mišljenja, prema Đurić Kuzmanović (2013) slijedi i razvija interdisciplinarnu perspektivu mišljenja u kontekstu razvoja, potencijala i efekata. Preciznije, ovdje je riječ o ekonomsko-sociološkom pristupu koji tretira četiri tematike: rodnu metodologiju, alokaciju resursa u domaćinstvima, makroekonomsku skrb i finalno i ono što je bitno za ovaj rad – rodno osjetljive ekonomske politike i rodno budžetiranje. Spolzer, Nolte i Seiwaldasprava (2023) u svom radu također potvrđuju datu tezu da je gender budžetiranje u akademskim krugovima u svijetu veoma kompleksna i multidisciplinarna tematika, obuhvatajući istraživanja iz različitih disciplina kao što su računovodstvo, finansije, obrazovanje, feministička ekonomija te studije neprofitnog sektora, među ostalim relevantnim područjima. Ova interdisciplinarna perspektiva omogućava sveobuhvatan uvid u složenost i raznolikost aspekata gender budžetiranja, istovremeno doprinoseći razvoju teorijskih okvira i praksi unutar ovog područja istraživanja.

Sa druge strane, gender budžetiranje, kao bitan aspekt kreiranja proračuna u javnom sektoru, do sada je bio zanemaren od strane stručnjaka za javnu administraciju, što je rezultiralo pozivima za intenzivnije istraživanje ovog područja (Steccolini, 2019). Decenijama se u diskursu javne administracije raspravlja o pitanjima roda i drugim ljudskim i društvenim karakteristikama, uključujući različite teme kao što su reprezentativna birokracija, zajedničko kreiranje putem participativnog budžetiranja te uzimanje u obzir potreba raseljenih osoba i izbjeglica. Ovaj široki spektar tema naglašava važnost proučavanja i razumijevanja uticaja rodnih aspekata na javnu politiku i upravljanje, kao i potrebu za unapređenjem istraživanja i prakse u ovoj oblasti (Spolzer, Nolte i Seiwaldasprava, 2023).

Iz tog razloga, poenta datog teorijskog koncepta nije isključivo u formaciji kreiranja otpora neoklasičnoj ekonomiji i njenoj ideološkoj politici. Ovdje je ipak veći fokus na spoznaji kompleksnih uzročno-posljedičnih odnosa između rodnih sistema i procesa ekonomskog razvoja. Ovo sve prevazilazi teorijsku orijentaciju te prelazi u empirijsku sferu koja pruža dodatne procese i režime koji uključuju rod i ekonomiju (Đurić Kuzmanović, 2013).

2. Problem istraživanja

Po pitanju tematike rodne ravnopravnosti, Bosna i Hercegovina je potpisala sve relevantne međunarodne dokumente koji sadrže dati elemenat, čime se obavezala da će sprovoditi mjere i izvještavati o istima kako bi se stvorio prostor za njen napredak.

Kada se konkretizira na temu rodno odgovornog budžetiranja, BiH je obavezana Pekinškom deklaracijom sa platformom za akciju. Značaj date deklaracije, usvojene 1995 godine se zasniva na usklađivanju zakona koji prate specifične ciljeve i korake koji trebaju biti preduzeti: kreiranje fokusa ka eliminaciji prepreka koje ženama stoje na putu ka participaciji u svim aspektima društvenog života, uvođenje koncepta gender mainstreaming-a kao ključnog instrumenta i pozivanje na preduzimanju akcija u implementaciji Platforme kroz programe i politike (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agencija za ravnopravnost spolova, 2014).

Usvajanje Pekinške deklaracije predstavlja obavezu institucija na svim razinama vlasti u BiH, implicirajući na temeljne promjene u pristupu planiranju i vođenju politika i programa vezanih za ovu sferu, ali postavlja se pitanje koliko su se kroz praksu ostvarile date obaveze. Iz ovoga se može izvući da je neophodno analizirati sve izazove sa kojima se BiH susreće te je potrebno kreirati koncept mogućnosti i aktivnosti koje su realistične sa sprovedbu od strane svih aktera u Bosni i Hercegovini koji su uključeni u datu tematiku.

2.1. Predmet istraživanja

Magistarski rad pod nazivom *Gender budžetiranje u Bosni i Hercegovini – izazovi i mogućnosti implementacije* prvenstveno analizira implementaciju gender budžetiranja u državi

kao sredstva za postizanje efikasnosti u sferi političkog i ekonomskog razvoja te osnaživanja kompletnog društva. U datom kontekstu, istražuje se:

- Na koji način su implementirane politike i aktivnosti gender budžetiranja na globalnom nivou i da li je jednak princip realističan za Bosnu i Hercegovinu?
- Koje kapacitete i spremnost posjeduje Bosna i Hercegovina u kontekstu implementiranja datih politika i aktivnosti? Koje od politika i aktivnosti su uspješno sprovedene u prošlosti?
- Na koji način se mogu politike, aktivnosti i ciljevi drugih država prenijeti i kreirati kao osnova za Bosnu i Hercegovinu?
- Koliko je razvijena svijest o datim politikama na političkom i društvenom nivou države?
- Na koji način se može postići osnaživanje ekonomske sfere i potenciranje društvene jednakosti i napretka Bosne i Hercegovine?
- Kako se mogu kreirati budući programi i aktivnosti po pitanju date teme?

3. Ciljevi istraživanja

Po pitanju ciljeva datog magistarskog rada, postoje dvije grupacije koje je potrebno zadovoljiti kako bi se upotpunio format tematike, a to su naučni ciljevi i društveni ciljevi rada.

Naučni ciljevi rada su:

1. Istraživanje globalne implementacije politika rodne ravnopravnosti,
2. Evaluacija spremnosti i kapaciteta Bosne i Hercegovine te analiza nivoa svijesti službenika/ca i
3. Istraživanje načina kreiranja politika i aktivnosti te mogućnosti postizanja ekonomskog i društvenog napretka kroz primjenu gender budžetiranja.

Društveni ciljevi rada su:

1. Kreacija prijedloga za unapređenje politika i aktivnosti po pitanju gender budžetiranja kroz sve nivoe vlasti,
2. Formiranje programa koji će unaprijediti datu sferu i podići svijest građana o datoj temi.

Ovako postavljeni ciljevi omogućavaju integralno sagledavanje i analiziranje tematike, kombinirajući teorijski pristup sa praktičnim intervencijama i doprinoseći tako razvoju relevantnih političkih smjernica i društvenih inicijativa u području gender budžetiranja.

4. Hipotetički okvir

U kontekstu hipotetičkog okvira, ovaj rad iznosi generalnu hipotezu koja se tiče šireg fenomena a istovremeno razmatra i dvije pomoćne hipoteze koje će biti detaljno ispitane i razrađene u kasnijim fazama argumentacije.

Generalna hipoteza:

Efikasna implementacija gender budžetiranja će dovesti do unapređenja produktivnosti privrede, ostvarivanja društvene jednakosti i napretka Bosne i Hercegovine.

Pomoćne hipoteze rada su:

PH1: Efikasna implementacija gender budžetiranja pozitivno će utjecati na ekonomski i poslovni napredak zemlje kroz povećanje zapošljavanja i unapređenje poslovnog okruženja.

PH2: Gender budžetiranje će dovesti do postizanja društvene jednakosti i povećanju jednake participacije žena i muškaraca u procesima donošenja odluka i raspodjeli beneficija koje teže ka poboljšanju stanja društva u BiH.

5. Metode istraživanja

Obzirom na kontekst rada, najadekvatniji format koji će biti korišten jeste kombinacija nekoliko metoda istraživanja, a to su metoda kompilacije i metoda analize podataka.

U teorijskom dijelu rada, fokus će biti na kompilaciji i analizi relevantnih naučnih i stručnih podataka (zakona, izvještaja, statistika i ostalih dokumenata) kako bi se opisala trenutna situacija i iskustva po pitanju date tematike.

Metodom kompilacije će se preuzeti radovi drugih autora, dok metoda analize ima za cilj objašnjavanje pojmova koji su relevantni za temu. Potom će se analizirati konkretni primjeri implementiranja gender budžetiranja u BiH na osnovu izvještaja Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, entitetskih gender centara (Gender Centar Federacije BiH i Gender Centar Republike Srpske) kao i od strane izvještaja organizacije UN Women.

Kroz posljednji segmenat, ovaj rad će uključiti imati kvantitativni pristup gdje će se kroz sprovedbu anketa moći ostvariti uvid u praksu i poznavanje date teme od strane državnih službenika koji rade u finansijama i računovodstvu te dati bolji uvid u ispitivanje postavljenih hipoteza rada. Neophodno je naglasiti da se kroz rad koriste dostupni podaci koji će nakon samog procesa prikupljanja proći kroz analizu objektivnosti i vjerodostojnosti.

6. Vremenski plan istraživanja

U skladu sa istraživačkim formatom ovog rada, predviđeni okvirni vremenski period za pripremu, analizu i interpretaciju sakupljenih informacija, kao i za ostvarivanje svih postavljenih ciljeva, iznosi 4-6 mjeseci aktivnog istraživanja. Ovaj vremenski raspon omogućava dovoljno vremena za sve faze istraživanja, uključujući prikupljanje relevantne literature, metodološko planiranje istraživanjaterenski rad, analizu prikupljenih podataka te sintezu rezultata i njihovu interpretaciju koja za sobom donosi i preporuke koje se mogu ostvariti kroz budući period.

POGLAVLJE I - GENDER BUDŽETIRANJE – GLOBALNI KONTEKST

1. Definisane pojmove

Prije samog fokusa na elementima iz prakse, neophodno je započeti sa definisanjem pojmova koji će na što adekvatniji način razviti shvatanje srži ovog rada. Samim time, uvode se definicije budžetiranja a potom principa gender, odnosno rodno odgovornog budžetiranja.

Budžet prema definiciji koju postavlja Đurić Kuzmanović (2007) predstavlja ključni proces raspoređivanja sredstava u skladu sa političkim ciljevima, što ga čini elementarnom političkom i ekonomskom odlukom svake vlade. On kao takav pruža informacije o raspoloživim sredstvima za narednu godinu, izvore tih sredstava te način njihove raspodjele. Samim time, uobičajene funkcije budžeta su alokacija resursa, distribucija dohotka i bogatstva te stabilizacija ekonomije države.

Rodno odgovorno, drugim nazivom gender budžetiranje se u današnjem kontekstu posmatra kao elementarni dio pristupa politikama urođnjavanja (Hrelja Hasečić, 2019), a najadekvatniji način da se dati pojam definiše jeste da je gender budžetiranje zapravo integracija aspekata rodne ravnopravnosti kroz sve faze procesa budžetiranja koje također uključuje rekonstrukciju prihoda i rashoda kako bi se unaprijedila rodna ravnopravnost (Ćehajić, 2016; Hrelja Hasečić, 2019).

Prema teoriji rodno odgovornog budžetiranja, proračuni nisu neutralni po pitanju spola te raspodjela sredstava često intenzivira nejednak položaj žena i muškaraca u društvu. Važno je istaći da je rodno odgovorno budžetiranje inovativan pristup koji još uvijek nije dovoljno poznat akterima koji donose odluke na lokalnoj razini. Sam pojam se nalazi u sklopu ekonomske prirode, ali svoj značaj postavlja u kontekstu razumljivosti od strane svih građana jedne države, neovisno o njihovoj stručnosti (Ćehajić, 2016).

Kao posljednja stavka ove argumentacije, važno je naglasiti da rodno odgovoran budžet ne bi trebao biti tumačen kao budžet namijenjen isključivo ženama. Takav pristup bi implicirao da se žene smatraju samo jednom interesnom grupom koja se takmiči sa ostalima za ograničena sredstva koja vlada dodjeljuje. Također, ne bi trebalo tumačiti da bi budžet trebao biti podijeljen na jednake dijelove između muškaraca i žena ili da bi cilj rodno odgovornih budžeta trebao biti isključivo usmjeren na dodjelu većeg dijela javnih sredstava programima ili mjerama

namijenjenim isključivo ženama. Umjesto toga, fokus treba orijentisati ka različitim potrebama i prioritetima različitih grupa žena, muškaraca, uzimajući u obzir njihove različite uloge i položaje u porodici, ekonomiji i društvu. Istovremeno, važno je uzeti u obzir razlike unutar tih grupa, kao što su dob, geografski položaj, pripadnost manjinskim zajednicama, prisustvo posebnih potreba i slično (Hrelja Hasečić, 2019).

2. Historijat i razvoj gender budžetiranja

2.1. Opći uvid u historijat tematike

Ideja uključivanja rodni aspekata u javne finansije, kako općenito tako i posebno u procesu izrade proračuna, nije nova. Naprotiv, sve više vlada širom svijeta preuzima i sprovodi inicijative za gender budžetiranje. Ova strategija ne samo da odražava rastuću svijest o važnosti uključivanja rodne perspektive u ekonomske politike, već i potrebu za praktičnim akcijama koje će promicati rodnu ravnopravnost u praksi. Osim toga, integracija rodni pitanja u javne financije pruža priliku za stvaranje inkluzivnijih i održivijih ekonomskih politika koje će bolje reflektirati raznolikost potreba i iskustava različitih skupina u društvu (Spolzer, Nolte i Seiwald, 2023).

No kada se vratimo na pitanje početnih faza ove tematike, zemlja koja se izdvaja kao pionir i začetnik ovog elementa jeste Australija. Početak inicijative rodnog budžetiranja u ovoj državi doseže 80-te godine dvadesetog stoljeća (Sharp i Broomhill, 2002; Chakraborty, 2016).

Hrelja Hasečić (2015) u svom radu navodi da se ovaj period razvoja gender budžetiranja u Australiji oslanjao na razvoj nacionalnog mehanizma za žensku politiku te da su za taj proces zaslužne ženske nevladine organizacije. Nakon Australije, navodi se da su jednake inicijative pokrenute u Južnoj Africi, Keniji, Filipinima, Tanzaniji, Ugandi, Ruandi, Indiji, Belgiji, Španiji, Velikoj Britaniji, Francuskoj, Austriji i mnogim drugim zemljama širom svijeta. Ovdje se također ubrajaju i zemlje regije poput Srbije, Albanije i Sjeverne Makedonije, kao i Bosna i Hercegovina čiji će se detaljniji doticaj sa ovom tematikom razviti u drugom poglavlju ovog rada.

Bitno je naglasiti da date inicijative nisu potpuno pratile identičan format nastanka i razvoja te da su se kao pokretači postavljali svi subjekti koji su relevantni za izradu i razvoj budžeta (Hrelja Hasečić, 2015).

Također je bitan osvrt i na poveznicu međunarodnih organizacija i gender budžetiranja, gdje je ovaj elemenat postao neizostavan dio prioriteta međunarodnih organizacija poput Ujedinjenih naroda (UN, 1995; UN Women, 2020), koje su postavile rodnu ravnopravnost kao ključni cilj od sveukupno 17 ciljeva održivog razvoja (UN, 2015). U 2016. godini, Međunarodni monetarni fond (MMF) i Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) pokrenuli su inicijative usmjerene na pružanje standarda za dobre prakse, uključujući MMF-ov alat za gender budžetiranje (Stotsky, 2016). Nadalje, 2020. godine, Program za javne rashode i finansijsku odgovornost (PEFA) kojeg su razvile međunarodne organizacije i određene razvijene zemlje (Europska komisija, MMF, Norveška i Ujedinjeno Kraljevstvo), proširen je dodavanjem sekcije koja procjenjuje rodno osjetljivo javno finansijsko upravljanje (PEFA, 2020). Ovi napori ukazuju na sve veće priznavanje važnosti uključivanja rodni perspektiva u javne politike i praksu te potvrđuju globalni trend fokusiranja prema razvoju i primjeni alata i standarda za promicanje rodne ravnopravnosti u javnom sektoru (Spolzer, Nolte i Seiwald, 2023).

2.2. Razvoj tematike u Europi

Sveobuhvatan pogled na gender budžetiranje u Europi pruža Quinn (2016) sa argumentacijom da je u ovoj regiji, integracija rodni pitanja postala je temeljni dio nacionalnog nivoa budžetiranja, a rodno usmjereno budžetiranje dobilo je pravni status od nacionalni parlamenata. Austrija predstavlja jedan od najinteresantni primjera gdje je kao dio reformi tokom 2007. godine, uvela rodnu ravnopravnost kao jasan cilj vlade. Osim toga, Austrija je sprovela detaljnu poresku reformu, koja je imala za cilj osigurati da poreski sistem pruža veće poticaje za žene da rade.

Belgija je još jedna zemlja koja je usvojila sveobuhvatan pristup rodno usmjerenom budžetiranju. Belgijski parlament je usvojio zakon koji je zahtijevao integraciju dimenzije roda u sve federalne politike, uključujući budžetiranje. Zakon zahtijeva da ministarstva vlade identificiraju ciljeve rodne ravnopravnosti, a zatim povežu te ciljeve sa svojim budžetskim programima. Nakon toga, belgijski zakon zahtijeva da rasprava o budžetu u parlamentu uključuje akcije za rodnu ravnopravnostte da sve vladine politike i zakoni budu predmet

procjene u smislu potencijalnog diferenciranog uticaja na žene i muškarce. Još jedan važan dio zakona jeste obavezno prikupljanje i korištenje podataka razvrstanih prema spolu (Stotsky, 2016).

Francuska ima dugu historiju zakonodavstva kojim se promiče rodna ravnopravnost u području zaposlenja i profesionalnog života. Jedna od značajnih inovacija u 2019. godini bila je pokretanje Indeksa rodne ravnopravnosti od strane Ministarstva rada radi mjerenja i suzbijanja razlike u platama između spolova te ostalih rodno uvjetovanih nejednakosti na radnom mjestu. Što se tiče gender budžetiranja, već u ranim 2000-im godinama, postojala su dva dokumenta koja su ukazivala na mogućnost uspostave proračuna posvećenog politici rodne ravnopravnosti: prilozi zakonima o financijama koji su sadržavali dokumentaciju vezanu uz politiku rodne ravnopravnosti te dokument o politici integracije rodnih pitanja koji se bavio međuministarskom politikom rodne ravnopravnosti i obuhvatio sve programe sa izravnom ili neizravnom odgovornošću prema rodnoj ravnopravnosti. Međutim, pravi postupak gender budžetiranja je testiran u nekoliko programa tokom 2020. godine prije nego što se postepeno proširio na ostale programe. Ovi naponi svjedoče o sve većem priznavanju važnosti integracije rodnih pitanja u javne politike i prakse u Francuskoj (Bonazzi, 2023).

Kada je riječ o Italiji, Bonazzi (2023) navodi da je načelo jednakosti između žena i muškaraca utemeljeno u Članu 3 Ustava Italije. Međutim, napredak u postizanju rodne ravnopravnosti uglavnom je potaknut potrebom usklađivanja sa direktivama Europske unije i korištenjem europskih fondova. Gender-senzitivno budžetiranje počelo se promicati od strane mnogih lokalnih vlasti od početka 2000-ih godina. Prvobitno je sprovedeno na razini podnacionalnih jedinica, a zatim i na nacionalnoj razini od 2016. do 2018. godine. Prvi pilot projekat sproveden je 2016. godine kako bi se procijenili različiti učinci proračunskih politika na žene i muškarce u smislu finansijskih sredstava, pružanja usluga, raspodjele vremena te neplaćenog rada. Drugi eksperiment sproveden je 2017. godine sa ciljem dobivanja sveobuhvatnijeg skupa pokazatelja o rodnoj neravnoteži i stvaranja jasnije slike relevantnih troškova i aktivnosti svake administracije s obzirom na rodnu perspektivu. Ovi naponi odražavaju sve veći interes za integraciju rodne ravnopravnosti u javne politike i praksu u Italiji.

U Njemačkoj se gender budžetiranje koristi kao alat za uključivanje rodno osviještenog pristupa u javne politike od 2003. godine, nakon što je berlinski Dom zastupnika donio odluku o tome 2002. godine (Kolovich, 2018). Razlog za uvođenje ovog pristupa bio je poticanje i podrška sudjelovanju žena u aktivnostima civilnog društva. Od tada, proces gender budžetiranja u Njemačkoj je značajno napredovao, a najnovija verzija pokazuje izrazito dobro integrisanu upotrebu informacija o rodnoj ravnopravnosti u budžetskom procesu. Ključni element ovog

pristupa je korištenje novog upravljačkog alata. Prema objašnjenju Kolovicha (2018) svako poglavlje proračuna počinje sa detaljnom analizom zaposlenika javne uprave prema spolu u odjelima koji se tiču tog poglavlja. Nadalje, prosječna mjesečna plaća je analizirana prema spolu, pružajući uvid u rodni jaz u platama. Također, proračun prikazuje broj korisnika prema spolu, sa podacima koji pokazuju trend tijekom trogodišnjeg razdoblja, kao i ciljeve za sljedeće dvije godine. Ovi koraci ukazuju na sve veću važnost integracije rodno osviještenog pristupa u javne politike u Njemačkoj (Bonazzi, 2023).

Nastajuće tržišne ekonomije Europe, prema Stotsky (2016) također prilagođavaju napore u rodno usmjereno budžetiranje programima reforme vlade. Napori u gender budžetiranju sada oblikuju fiskalne politike sa ciljem smanjenja rodne nejednakosti i zadovoljavanja potreba svih strana.

2.3. Razvoj tematike u zemljama regiona

U zemljama koje okružuju našu državu, gender budžetiranje se primjenjuje sa ciljem poboljšanja participativnosti, transparentnosti, efikasnosti i pravednosti u upravljanju javnim finansijama te postizanja ciljeva rodne ravnopravnosti (Hrelja Hasečić, 2019). U ovom kontekstu se uzimaju primjeri Albanije i Srbije koji će se obraditi u nastavku.

Albanija

U Albaniji, počeci rodno odgovornog budžetiranja vezuju se za lokalni nivo (Elbasan), zahvaljujući zakonski obaveznim javnim konsultacijama prije donošenja lokalnog budžeta i aktivnostima ženskih grupa. Rodna analiza participativnog budžetiranja sprovedena 2012. godine pokazala je kako su žene i muškarci imali različite koristi od javne potrošnje i dala preporuke kako učiniti budžet rodno odgovornim. Zakonom o lokalnom finansiranju iz 2017. godine, rodna ravnopravnost je prepoznata kao ključni cilj, a rodno odgovorno budžetiranje je obavezno za sve jedinice lokalne samouprave. Na centralnom nivou, rodno odgovorna budžetska inicijativa u Albaniji je danas sastavni dio planiranja, izrade i realizacije budžeta zasnovanog na rezultatima, a broj rodno odgovornih programa stalno raste. Započeta je formalna edukacija državnih službenika/ca prema razvijenom modulu za rodno odgovorno budžetiranje, a unaprijeđen je monitoring prema finansijskim i nefinansijskim indikatorima, uključujući i rodno odgovorne indikatore (Hrelja Hasečić, 2019).

Srbija

Kada je riječ o situaciji u Srbiji, kao nastavak dugogodišnjih različitih inicijativa rodno odgovornog budžetiranja, koje su aktivno zagovarale nevladine ženske organizacije i sprovedenih pilot inicijativa (posebno u Vojvodini), Vlada Republike Srbije je prema posljednjim podacima iz 2016. godine donijela Zakon o budžetskom sistemu kojim je predvidjela postepeno uvođenje rodno odgovornog budžetiranja u planiranje, izvršenje i izvještavanje o budžetu na svim nivoima u periodu od 2016. do 2020. godine. Ovaj proces se podudara sa uvođenjem programskog budžetiranja koje je započelo 2015. godine, a vode ga Ministarstvo finansija, Koordinaciono tijelo za rodnu ravnopravnost (rodni institucionalni mehanizam na nivou Vlade Republike Srbije), pokrajinski sekretarijati za finansije i socijalnu politiku, demografiju i rodnu ravnopravnost, uz stratešku i tehničku podršku od strane UN Women u Srbiji. Rodno odgovorno budžetiranje je uvedeno u 45 programskih aktivnosti i projekata kojima rukovodi 26 budžetskih korisnika institucija (Hrelja Hasečić, 2019: 307-308).

Rezultati procesa su također formiranje gender budžet timova u svim institucijama-budžetskim korisnicima obuhvaćenim navedenim planom, što je doprinijelo kvaliteti procesa. Početna faza uvođenja programskog budžetiranja pokazala se kao povoljan trenutak za uvođenje rodno odgovornog budžetiranja, jer se razvijanje mehanizama i kapaciteta za programsko i rodno odgovorno budžetiranje odvija paralelno, što doprinosi jačanju čitavog procesa i njegovoj kvaliteti. Utjecaj ovako uvedenih programa na rodnu ravnopravnost u zemlji još nije vidljiv, ali se predviđa da će biti vidljiv u narednom periodu (Hrelja Hasečić, 2019).

3. Pristupi gender budžetiranju

Nakon historijskog osvrta, bitno je istaći i opće savremene pristupe gender budžetiranju širom svijeta. U ovom kontekstu se podrazumijevaju različite metode i strategije koje se dijele na:

1. **Procjenu politika sa naglaskom na rodnu osviještenost.** Ovaj elemenat podrazumijeva analitički pristup sa ciljem ocjene kako će politike i raspodjela resursa vjerovatno utjecati na smanjenje ili povećanje rodne nejednakosti.

2. **Procjenu koristi sa podacima razdvojenim prema spolu.** Ovdje je fokus na korisnicima i njihovom mišljenju o tome da li su politike vlade doprinijele njihovom poboljšanju ili narušavanju prava i mogućnosti koje im se nude.
3. **Analiza incidencije javne potrošnje sa podacima razdvojenim prema spolu.** Ovaj pristup ima za cilj da napravi usporedbu između javne potrošnje u određenom programu sa rezultatima istraživanja kućanstava kako bi se utvrdila distribucija potrošnje između žena i muškaraca.
4. **Analiza incidencije poreza sa podacima razdvojenim prema spolu.** Ovaj pristup se fokusira na analizu utjecaja direktnih i indirektnih poreza plaćenih od strane različitih članova kućanstva.
5. **Analiza utjecaja proračuna na korištenje vremena sa podacima razdvojenim prema spolu.** Cilj ovog procesa je uzeti u obzir vrijeme koje žene provode u neplaćenom radu i osigurati da se to uzme u obzir tokom analize politika.
6. **Polugodišnji ekonomski politički okvir sa naglaskom na rodnu osviještenost.** Ovaj pristup uključuje rodnu perspektivu u srednjoročne ekonomske okvire.
7. **Izjava o proračunu sa naglaskom na rodnu osviještenost.** Ovo zahtijeva koordinaciju između različitih dijelova javnog sektora, uz visok stepen odgovornosti u korištenju bilo kojeg od gore navedenih alata (Khalifa i Scarparo, 2021).

4. Izazovi i prepreke na globalnom nivou

Kako Sinovčić i Krizan (2023) elaboriraju u svom radu, iako je prisutno već više od 30 godina, gender budžetiranje još uvijek nije postalo nerazdvojni dio proračunskog procesa. To je uglavnom zbog potrebe za snažnom političkom voljom i odlučnošću prilikom prelaska na gender budžetiranje, što zahtijeva promjenu načina razmišljanja i pristupa od strane političara i donosioca odluka. Raspoloživi podaci pokazuju da ulaganje u programe i aktivnosti koje podržavaju aktivno uključivanje žena na tržište rada te finansiranje brige o obitelji, što je često obavljeno od strane žena u kućanstvima, doprinosi povećanju rodne ravnopravnosti i pomaže roditeljima u postizanju bolje ravnoteže između poslovnih obaveza i privatnog života.

Pristup blagostanju u kontekstu gender budžetiranja posmatra društvene aktere kao dio različitih slojeva društva sa različitim potrebama, mogućnostima, pristupima, nejednakostima, etničkim i kulturnim razlikama. Ovaj pristup opisuje život kroz prizmu blagostanja sa svim

njegovim aspektima koji omogućavaju slobodno i zadovoljavajuće funkcionisanje svakog člana društva. Kroz ulazak u javne programe, politike i proračune, pokušava se riješiti problem rodne nejednakosti i ostalih oblika nejednakosti putem promjene načina razmišljanja te osiguravanja pravednijeg i ispunjenijeg društva. Kroz prizmu rodne perspektive, ovaj pristup ulazi u analizu javnih proračuna, nudeći primjer mogućnosti nepristranog i ekonomičnog proračuna unutar složenih političkih i ekonomskih sistema, što rezultira višim standardom života i istaknutijim društvom (Sinovčić i Krizan, 2023).

Većina inicijativa za rodnim budžetiranjem uglavnom se temelji na analitičkom pristupu, dok je osnovni cilj tih inicijativa integrisanje roda u kriterije koji oblikuju procese planiranja, formulisanja i primjene budžeta. Glavni izazov za većinu inicijativa za rodnim budžetiranjem jeste prelazak sa analize rodnog aspekta budžeta na osjetljivo formulisanje budžeta kako na nacionalnom nivou tako i na širim i užim upravljačkim razinama (Balmori Hofbauer, 2003). U tom kontekstu, fokusi su na:

- ocjeni utjecaja inicijativa za rodnim budžetiranjem: procijeni dosadašnjeg uspjeha inicijativa, raznolikosti njihovih tipova u odnosu na opće ciljeve osnaživanja, uključujući angažman, osnaživanje i jednakost,
- identifikiranju i dokumentaciji specifične metodologije koja se izdvaja iz analitičkog okvira, njeno testiranje i usmjeravanje prema integraciji roda kao kriterija u procesu formulisanja budžeta,
- usavršavanju različite faze rada na inicijativama za gender budžetiranjem, istovremeno jačajući kapacitete zagovornika rodnog budžetiranja na svim razinama i u svim sektorima društva,
- istraživanju novih pristupa, partnera i ciljeva, poput participativnih budžetskih inicijativa i pristupa budžetu zasnovanih na pravima,
- razvoju rodnosenzibilnih participativnih istraživačkih tehnika koje integrišu potrebe identificirane unutar društva u proces formulisanja budžeta čime se povećavaju mogućnosti šireg učešća u tom procesu i
- ojačavanju partnerstva između ženskih organizacija, istraživača, medija i kreatora vladinih politika (Balmori Hofbauer, 2003).

5. Trendovi i inovacije na globalnom nivou

5.1. Iz ugla Međunarodnog monetarnog fonda

Prakse i okviri za gender budžetiranje nastavljaju napredovati, pokazujući nove perspektive o njegovoj primjeni tijekom vremena. Gender budžetiranje (u nastavku će se upotrebljavati format skraćenice - GB) se razvija uz iskustva iz studija slučaja, istraživanja i tehničke pomoći koju pružaju različiti donatori, nevladine organizacije, akademska zajednica i multilateralne organizacije. Neke od novih perspektiva su raspravljene u nastavku:

Primjena GB-a ima svoje uspone i padove kroz vrijeme, a napredak nije uvijek linearan. Čak i u nekim zemljama koje su bile rane inovatorice (poput Australije i Južne Afrike), GB je izgubio na značaju ili više nije sistemski primijenjen. Slične sudbine doživjele su i druge reforme u upravljanju javnim finansijama, poput proračunskog planiranja na temelju performansi u nekim zemljama. Različiti faktori mogu doprinijeti tome, uključujući loše strategije sprovedbe gender politika, nedostatak kapaciteta i podataka, otpor ključnih akterateškoće u određivanju odgovornosti za reformu GB-a i postizanju koordinacije između ministarstava. Nadalje, uspješna primjena GB-a zahtijeva dobro razumijevanje i kvantifikaciju potreba za rodnom ravnopravnošću te najbolje alate za upravljanje javnim finansijama koji često nedostaju. Ova varijabilnost u sudbinama GB-a naglašava važnost šire društvene i političke podrške GB-u te formalizaciju zahtjeva u zakonodavstvu kako bi se osiguralo da reforme opstanu kroz promjene u vladama (Curristine, Tchelishvili, Alonso-Albarran, Soler, Preston i Weerathunga, 2021).

Primjena GB-a ne pokazuje povezanost sa razinom razvoja zemlje. To odražava različite početne tačke u postizanju rodne ravnopravnosti, snažnu podršku donatora i međunarodnih organizacija za primjenu GB-a te doprinos GB-a postizanju rodni aspekata u vidu ciljeva održivog razvoja. GB je dio šireg razvojnog plana koji podržava osnaživanje žena, što se smatra ključnim za smanjenje siromaštva i postizanje razvojnih ciljeva. Međunarodne organizacije, poput UN Women, imale su ključnu ulogu u promicanju integracije rodne perspektive u proračunski proces, posebno u zemljama u razvoju i tranziciji (Curristine, Tchelishvili, Alonso-Albarran, Soler, Preston i Weerathunga, 2021).

Prepoznaje se važna uloga ministarstva financija (MF) u uspješnoj primjeni GB-a. Historijski gledano, GB je bio ograničen na ministarstva za žene ili slične institucije. Međutim,

s obzirom na to da ministarstva za žene imaju malo izravnih odgovornosti za troškove i malo ovlasti za utjecaj ili usmjeravanje drugih ministarstava bez centralne podrške, to je često rezultiralo njegovim marginaliziranjem iz centralnih proračunskih odluka. Od samih početaka bilo je izazovno uvjeriti ova ministarstva u važnost GB-a i njihovu ulogu u vođenju uspješne primjene GB-a. Međutim, postoji razvoj svijesti unutar šire vlade i samih MF-a, o njihovoj ključnoj ulozi u uspješnoj sprovedbi GB-a (Curristine, Tchelishvili, Alonso-Albarran, Soler, Preston i Weerathunga, 2021).

Prepoznaje se sve veći značaj GB-a u povećanju transparentnosti u dizajniranju i praćenju politika ravnopravnosti spolova vlade i alokacija proračuna. Kroz poboljšanje izvještavanja o alokacijama proračuna i procjenama učinka, GB pruža platformu za sudjelovanje građana u politikama ravnopravnosti spolova. Uključivanje parlamenta i civilnog društva u ovaj proces pomaže u skretanju pažnje na pitanja i praznine u ravnopravnosti spolova. Također, nedavne inicijative GB-a (npr. u Meksiku, Argentini) pomogle su u promicanju bolje transparentnosti i formiranju javnih rasprava (Curristine, Tchelishvili, Alonso-Albarran, Soler, Preston i Weerathunga, 2021).

Postoji sve veći konsenzus o potrebi za integrisanim pristupom GB-u koji uključuje rodnu perspektivu tokom cijelog budžetskog ciklusa. Pristupi MMF-a, OECD-a i PEFA naglašavaju potrebu za uključivanjem alata GB-a kroz cijeli budžetski ciklus. Dok neke zemlje primjenjuju alate GB-a ad hoc ili samo na određenim dijelovima ciklusa, integrisani pristup GB-u poziva na povezivanje planiranja sa proračunom. Iako mnoge zemlje uključuju ciljeve ravnopravnosti spolova u nacionalne ili sektorske planove, ti ciljevi često nisu troškovno procijenjeni niti preneseni u budžet (Curristine, Tchelishvili, Alonso-Albarran, Soler, Preston i Weerathunga, 2021).

5.2. Dodatni trendovi na globalnom nivou

5.2.1. Iz ugla G-20 zemalja - Osnivanje foruma za rodnu ravnopravnost

U julu 2021. godine, organizacije civilnog društva iz nekoliko zemalja članica G20 su se pridružile nedavno formiranom Forumu za generacijsku ravnopravnost (GEF) kako bi zahtijevale proširenje fiskalnih politika u smjeru rodne ravnopravnosti, transformacijsko finansiranje usmjereno na postizanje rodne jednakosti, aktivnu implementaciju proračuna osjetljivih na rod te transparentne i inkluzivne procese odgovornosti. Ova inicijativa je odgovor

na veliki gubitak ljudskih života i egzistencija izazvan zdravstvenom krizom uzrokovanom pandemijom COVID-19. U Pismu o odgovornosti za GEF obaveze i uključivanje civilnog društva kojeg su potpisale feminističke organizacije civilnog društva iz regije Azije i Pacifika, istaknuti su naponi GEF-a jer je njegovo osnivanje u julu 2021. stavilo naglasak na reviziju rodne perspektive i pitanja rodne ravnopravnosti. Forum je obećao prikupiti 40 milijardi američkih dolara iz državnih budžeta, korporativnog sektora i globalnih fondacija kako bi podržao ciljeve ljudskog razvoja i ostvario obaveze Koalicije za Akciju GEF-a za 2021. godinu (Patel, 2023).

GEF je jednoglasno odlučio da će se založiti za kolektivnu akciju i održavanje globalnih i lokalnih intergeneracijskih dijaloga kako bi se povećale javne i privatne investicije u područjima ekonomske pravde i radničkih prava, reproduktivnog zdravlja i prava žena i djevojaka, zaštite okoliša i pravde u klimatskim pitanjima te suzbijanja rodno uvjetovanog digitalnog jaza. Također se zalagao za promociju jednostavnih tehnoloških rješenja i inovacija za postizanje rodne ravnopravnosti za osiguravanje rodne inkluzivnosti u procesima donošenja ekonomskih i političkih odluka. Koalicije za akciju generacijske ravnopravnosti (potpisane u julu 2021. godine) su prihvatile da će GEF strogo poštovati princip ljudskih prava i sprovesti proces konsultacija konstruisanim na podacima i dokazima, uključujući grupe za prava žena, aktiviste koji rade na lokalnoj razini za socijalnu solidarnost, državne organizacije, nevladine organizacije i udruženja poslodavaca (Patel, 2023).

5.2.2. Iz ugla zemalja OECD-a – Pet ključnih praksi

Prema podacima koje je objavio OECD Library (2023) gender budžetiranje postaje sve učestalija praksa u zemljama Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) te je sada alat za proračun koji pomaže u zatvaranju rodne razlike u 61% članica. Broj zemalja koje primjenjuju rodno budžetiranje gotovo se udvostručio u nedavnom razdoblju, pri čemu je 23 zemlje uvele tu praksu 2022. u usporedbi s 12 zemalja 2016. godine (35%). Anketa OECD-a iz 2022. godine o rodnom budžetiranju prikupila je informacije o praksama kroz pet ključnih područja Okvira OECD-a za rodno budžetiranje iz 2023. godine:

- institucionalni i strateški aranžmani,
- metode i alati,
- poticajno okruženje,
- odgovornost i transparentnost te

- utjecaj odluka a sažetak ključnih rezultata će se obrazložiti u nastavku.

Institucionalni i strateški aranžmani

Rodno budžetiranje obično ima pravnu podlogu a ona je prisutna je u 61% zemalja OECD-a, uključujući ustavne zahtjeve u 9% zemalja. Vođenje rodno budžetiranja obično je u nadležnosti Centralnog proračunskog tijela (CPT) koje ima glavnu odgovornost za rodno budžetiranje u 61% zemalja OECD-a gdje se prakticira. Politike prioriteta za rodnu ravnopravnost mogu biti navedene u različitim dokumentima. Prioriteti politike mogu proizaći iz:

- sektorskih ciljeva za rodnu ravnopravnost,
- nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost,
- prioriteta identificiranih u procjeni potreba za rodnu ravnopravnost i/ili nacionalnih ciljeva za rodnu ravnopravnost (OECD Library, 2023).

Uključivanje radnih skupina među agencijske saradnje može olakšati snažnu upravljačku strukturu za rodno budžetiranje: Koordinirana razmjena putem uspostavljanja radne skupine međuagencijske suradnje uvedena je u 30% zemalja OECD-a koje prakticiraju rodno budžetiranje (OECD Library, 2023).

Metode i alati

Ne postoji dominantna metoda ili alat za rodno budžetiranje koji se koristi u zemljama OECD-a. Primjena rodne perspektive u okvirima za izvedbu jedini je alat koji koristi više od polovice zemalja OECD-a (52%), međutim, procjene utjecaja rodne ravnopravnosti prije donošenja odluka također ostaju jedna od najčešćih metoda prikupljanja dokaza. Svaka zemlja obično koristi više analitičkih alata za podršku rodnom budžetiranju. Prosječno se koriste tri različite metode i alati za sprovedbu rodnog budžetiranja u zemljama OECD-a gdje se ono prakticira. Metode i alati za rodno budžetiranje obično se primjenjuju u ranim fazama proračunskog ciklusa. Metode i alati za rodno budžetiranje evoluiraju tijekom vremena te mnoge zemlje OECD-a imaju planove za razvoj svojeg pristupa korištenjem dodatnih alata u budućnosti (OECD Library, 2023).

Poticajno okruženje

Podrška za mjere rodno budžetiranja općenito je porasla i proširila se. Osnovni elementi koji se koriste za omogućavanje primjene rodno budžetiranja u zemljama OECD-a su:

- smjernice,
- sektorski specifični podaci o rodnoj ravnopravnosti,
- obuke i mjere razvoja kapaciteta te
- opća dostupnost podataka o rodnoj ravnopravnosti (OECD Library, 2023).

Izazovi koji ograničavaju provedbu mjera rodno budžetiranja su različiti. Glavni izazovi uključuju nedostatak resursa, nedostatak znanja ili tehničkog iskustva te nedostatak utjecaja na proračunske odluke (OECD Library, 2023).

Odgovornost i transparentnost

Većina zemalja uključuje i objavljuje dokaze o rodnom budžetiranju u godišnjoj proračunskoj dokumentaciji kako bi povećala transparentnost. Informacije o rodu uključene su u godišnju proračunsku dokumentaciju u 78% zemalja OECD-a koje prakticiraju rodno budžetiranje. Sadržaj uključuje:

- informacije iz procjena utjecaja rodnih aspekata pojedinih proračunskih mjera,
- informacije o napretku prema ciljevima rodnih ravnopravnosti ili
- sažete informacije iz označavanja proračuna (OECD Library, 2023).

Vanjska odgovornost za rodno budžetiranje obično se fokusira na izvještavanje parlamenta. Ukupno 65% zemalja OECD-a koje prakticiraju rodno budžetiranje redovito izvještava svoje zakonodavne organe, a 30% sprovodi saslušanja odbora parlamenta o rodnom budžetiranju. Nadzor nad rodno budžetiranjem provodi Državna revizijska institucija u otprilike četvrtini zemalja, dok nezavisne fiskalne institucije provode nadzor u 13% zemalja. Procesi vanjske kontrole civilnog društva sprovode se kako bi se povećala odgovornost i transparentnost praksi rodno budžetiranja (OECD Library, 2023).

Utjecaj odluka

Zemlje pokušavaju osigurati da se dokazi iz rodnog budžetiranja uzmu u obzir pri donošenju politika i budžetskih odluka, međutim, njegova upotreba još uvijek je ograničena. Postoji zahtjev da informacije o rodu prate prijedloge proračuna u većini zemalja OECD-a koje prakticiraju rodno budžetiranje (52%). Međutim, samo 9% zemalja OECD-a izvijestilo je da se informacije o rodnom budžetiranju uvijek ili često koriste u donošenju odluka, 59% zemalja izvijestilo je da se ponekad koriste, a 32% je reklo da se rijetko koriste. Metodologije za mjerenje makro utjecaja rodnog budžetiranja variraju širom OECD-a. Trećina zemalja OECD-a koje prakticiraju rodno budžetiranje ima okvir ili pokazatelje za mjerenje njegovog utjecaja (35%). Kanada, koja je zakonski regulirala rodno budžetiranje 2018. godine, postigla je najviši ukupni rezultat. Austrija, Island, Koreja, Meksiko, Španjolska i Švedska također su postigli napredne rezultate u praksi (OECD Library, 2023).

POGLAVLJE II - OD MEĐUNARODNIH MODELA DO LOKALNIH IZAZOVA

Nakon elaboracije teorijsko-metodološkog okvira i prvog poglavlja koje se fokusira na globalni koncept po pitanju tematike gender budžetiranja, ovo poglavlje će u nastavku prikazati trenutačno stanje na nivou Bosne i Hercegovine.

1. Historijat gender budžetiranja u Bosni i Hercegovini

Kada je riječ o općem uvidu u historijat gender budžetiranja na nivou naše države, započet će se sa argumentacijom da je Bosna i Hercegovina već od 1993. godine članica UN-ove Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena – CEDAW. Bitno je istaći da je naša država kroz slijed godina podnosila izvještaje odgovarajućem Komitetu CEDAW-a te da za razliku od država regiona, odredbe date Konvencije je integrisala u pravni sistem, kroz temelj Ustava BiH (Hadžiahmetović, Đurić-Kuzmanović, Klatzer i Risteska, 2013).

Prema podacima koje navodi UN Women (2022) u svom izvještaju, u BiH je proces integracije rodno odgovornog budžetiranja započeo sredinom 2000-ih godina. U tom periodu, institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova, međunarodne organizacije i nevladine organizacije pokrenuli su inicijative uz podršku UN-ovog Razvojnog fonda za žene (UNIFEM), usko povezane sa reformom javnih finansija. Korištenjem procesa budžetske reforme kao sredstva za unapređenje ravnopravnosti spolova, započela je implementacija rodno odgovornog budžetiranja kao redovne prakse u budžetskom planiranju i alokaciji sredstava.

Ovime su rodno osviještene politike uključene u proces, koristeći se kao instrumenti za analizu i kontrolu. Aktivnosti i mjere vezane za rodno odgovorno budžetiranje intenzivirane su kada je Regionalni ured UN Women za Evropu i Centralnu Aziju pokrenuo prvu fazu regionalnog projekta *Rodno odgovorno budžetiranje u Jugoistočnoj Evropi: Unapređenje ravnopravnosti spolova i demokratskog upravljanja kroz veću transparentnost i odgovornost*. Ovaj projekat se sprovodio u četiri zemlje: Albaniji, Bosni i Hercegovini, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji (UN Women, 2022).

Druga bitna godina je 2006. kada je naša država usvojila Akcioni plan za ravnopravnost spolova (GAP). Cilj datog plana jeste da operacionalizira zakonsku sprovedbu. Preciznije, Plan

u svojem sadržaju posjeduje Poglavlje IV koje se odnosi na rodno budžetiranje uz detaljne preporuke po pitanju rada na gender budžetiranju u institucijama Vlade (Hadžiahmetović, Đurić-Kuzmanović, Klatzer i Risteska, 2013).

Nakon ovog Akcionog plana, na sjednici Vijeća ministara BiH koja se odvila 2012. godine, usvojen je i Prijedlog strukture Gender akcionog plana BiH (2013-2017) (Službeni glasnik BiH, broj 98/13).

Dati strategijski dokument je obuhvatao ključne ciljeve, programe i mjere za promicanje jednakosti spolova u svim aspektima društvenog života i rada, kako u javnom tako i u privatnom sektoru. Ovaj plan je stavio fokus na smjernicama koje se tiču izrade godišnjih operativnih planova na razini entiteta, kantona i lokalne samouprave. Također u svom formatu usklađuje prioritete svih razina vlasti u Bosni i Hercegovini, uzimajući u obzir prethodni Gender akcioni plan BiH za razdoblje 2006-2011. godine, kao i nacionalne i entitetske strategije razvojnog Strategiju za ravnopravnost muškaraca i žena Europske unije i druge relevantne strateške dokumente Vijeća Europe, EU-a i UN-a (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Agencija za ravnopravnost spolova, 2014).

Nakon uspješne sprovedbe prethodnog Gender akcijskog plana (GAP-a) BiH 2013-2017, pokrenut je proces izrade novog, trećeg po redu GAP-a BiH (2018-2022). Ovaj novi Plan je predstavljao strateški dokument koji u sebi obuhvata postavljene ciljeve, programe i mjere za promicanje jednakosti spolova u svim područjima društvenog života i rada, kako u javnom tako i u privatnom sektoru. Glavni cilj mjera koje su postavljene u datom Planu jeste bio uklanjanje diskriminacije temeljene na spolu u radnom okruženju, zapošljavanju i na tržištu rada te osiguranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce u pristupu ekonomskim resursima (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH - Agencija za ravnopravnost spolova, 2018).

Pored ovih informacija, neophodno je uključiti i pandemiju COVID-19 koja je neosporno imala različit utjecaj na žene i muškarce u Bosni i Hercegovini. Posebno na žene koje pripadaju ranjivim skupinama da je dodatno produbila rodne nejednakosti. Ekonomska kriza prouzrokovana pandemijom imala je značajne posljedice na rodnu ravnopravnost, kako tijekom pandemije, tako i u fazi oporavka. Smanjenje stope zaposlenosti zbog mjera fizičkog distanciranja posebno je pogodilo sektore u kojima je zaposlen velik broj žena. Prema Globalnom izvještaju Svjetskog ekonomskog foruma (2021) o razlikama između spolova, pandemija COVID-a je produbila vremenski period potreban za eliminaciju rodno-različitih aspekata za cijelu generaciju (UN Women BiH, 2022).

Nakon svega navedenog, postavlja se pitanje kakvi su aktuelni okviri kojima naša država raspolaže po pitanju date tematike, o čemu će biti više riječi u nastavku.

2. Trenutačna relevantnost teme za BiH

Kroz historijat gender budžetiranja na području naše države se mogao steći jasniji uvid u razvoj ove oblasti, no bitno je precizirati koja je poveznica i relevantnost gender budžetiranja u Bosni i Hercegovini danas. Iz tog razloga, izdvajaju se dva elementa koja će se dodatno argumentirati kroz ovo poglavlje, ali i kroz nastavak rada, a to su post-COVID period za gender budžetiranje u BiH i pristup Europskoj uniji.

2.1. Post-COVID period

Prva stavka koja se razmatra po pitanju relevantnosti teme gender budžetiranja za BiH jeste post-pandemijski pristup svim spoljima ljudskog rada pa samim time i pritupu rodno odgovornom budžetu.

UN Women (2022) u svom izvještaju za našu državu iznosi da nedostatak svijesti o rodnom utjecaju postojećih vladinih politika rezultira rodno neodgovornom izradom mjera za suzbijanje posljedica pandemije COVID-19. To dovodi do uvođenja hitnih mjera koje, iako su namijenjene rodno neutralno, zapravo imaju štetnije posljedice po ravnopravnost spolova i društvenu odgovornost. Iako se može tvrditi da rodno neutralne mjere imaju koristi i za muškarce i za žene, istraživanja pokazuju da su te mjere u većoj mjeri negativno utjecale na žene.

Pandemija je istaknula nužnost primjene procjene utjecaja na spolove, posebno u kriznim vremenima, budući da je dokazano da su žene bile izložene većem negativnom utjecaju. Bez takve procjene, ovaj bi aspekt ostao neprepoznat i ne bi bio uzet u obzir. Iz datog razloga, COVID-19 je pokazao da je stavka gender budžetiranja relevantna za BiH u kontekstu adekvatnijeg pristupa budućim krizama koje se mogu pojaviti u svijetu, a koje zasigurno ostavljaju jak utjecaj na države poput Bosne i Hercegovine (UN Women, 2022).

2.2. Pristup EU

Drugi element koji doprinosi važnosti teme za našu državu jeste da se ova tema posmatra kao potez koji bi olakšao pristup Europskoj uniji.

Prema procesu integracija naše zemlje ka Europskoj uniji, pojavljuje se prioritet 4.3.1. Strategije razvoja (za period 2021-2027) koji insinuira na uvođenje gender budžetiranja u sve faze budžetskog sistema. Ovo se nadovezuje na bitan orijentir Europske unije prema kojem poboljšanje iz oblasti rodnog budžetiranja dovodi do novih radnih mjesta, veće stope zaposlenosti i sličnih elemenata, što dovodi do toga da se EU posvetila ovom elementu u većoj mjeri tokom proteklih godina. Samim time, od naše države, kao i od ostalih koje se žele priključiti Europskoj uniji, očekuje se da se zadovolji i ovaj orijentir (Federalni zavod za programiranje razvoja, 2020).

U 2020. godini započeo je novi ciklus podrške namijenjen jačanju napora i osiguravanju održivosti intervencija usmjerenih ka gender budžetiranju u okviru regionalnog programa *Finansiranje promjena u oblasti ravnopravnosti spolova* na području Zapadnog Balkana. Glavni pristup programa je usmjeren na financiranje promjena kao ključnog faktora koji omogućava razvoj politika i finansiranje sa ciljem ubrzanja implementacije postojećih domaćih i međunarodnih obaveza u oblasti ravnopravnosti spolova i osnaživanja žena (GEWE). Ovaj pristup usklađen je s državnim Ciljevima održivog razvoja i prioritarnim ciljevima procesa pristupanja Evropskoj uniji (UN Women, 2022).

UN Women (2021) kroz svoju drugu dokumentaciju ističe da je Europska unija svjesna situacije sa kojom se Bosna i Hercegovina susreće po pitanju date tematike, ali da su potrebni dosta veći napori kako bi ovaj element mogao da adekvatno dođe do izražaja i zadovolji ciljeve koje EU postavlja našoj državi.

3. Pravni okvir gender budžetiranja u Bosni i Hercegovini

Nakon historijskog osvrta na ključne procese za gender budžetiranje na nivou Bosne i Hercegovine, kroz nastavak argumentacije će se razmatrati pravni okvir. Ovdje se preciziraju dva segmenta. Prvi je međunarodni pravni okvir relevantan za BiH, a drugi je lokalni pravni okvir gender budžetiranja.

3.1. Međunarodni pravni okvir relevantan za BiH

Kada je riječ o gender budžetiranju i njegovom uvođenju, prvo se ističe da iza toga stoji podrška međunarodnih dokumentacija koje se fokusiraju na ravnopravnost spolova. U ovom kontekstu se ponovo apostrofira CEDAW (Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena) kao glavni stub podrške napredovanju ove tematike. Također se ističe da je data Konvencija integrisana u Ustav naše države. Pored nje, drugi relevantan document je Pakinška deklaracija koja se također fokusira na ovaj segmenat (Ćehajić, 2016).

Savičić (2016) u svom radu iznosi i druge relevantne dokumente koji nisu prethodno spomenuti ali koji imaju funkciju promicanja uvođenja gender budžetiranja u BiH. Ti dokumenti su:

- UN: Opšta deklaracija o pravima čovjeka (1948),
- Fakultativni protokol uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (2000),
- UN: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966),
- Fakultativni protokol I (1966) i Fakultativni protokol II (1989),
- UN: Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966),
- UN: Platforma za akciju (1995),
- UN: Milenijski razvojni ciljevi / Milenijska deklaracija (2000),
- Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325: *Žene, mir i sigurnost* (2000),
- Europska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama Savjeta Europe (1950),
- Deklaracija o ravnopravnosti žena i muškaraca Savjeta Europe (1988),
- Preporuke Savjeta Europe iz oblasti ravnopravnosti žena i muškaraca (2002):
Preporuka Rec o zaštiti žena od nasilja (2002),
Preporuka CM/Rec o standardima i mehanizmima za ravnopravnost spolova (2007),

Preporuka CM/Rec o ulogama žena i muškaraca u prevenciji i razrješenju konflikta i izgradnji mira (2010),

- Konvencija Savjeta Europe o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska/CAHVIO) konvencija iz 2011. godine (Savičić, 2016).

3.2. Lokalni pravni okvir

Kada govorimo o gender budžetiranju i njegovoj implementaciji na lokalnom nivou, pravni okvir kojeg Čehajić (2016) u svom radu navodi uključuje planiranje, izradu kao i donošenje te izvršenje budžeta u našoj državi, a bazira se na nizu zakona i propisa koji targetiraju državni, entitetski i lokalni nivo. Tu se konkretno misli na:

- Ustav BiH,
- Ustav Federacije BiH, Ustav Republike Srpske i Statut Brčko Distrikta BiH,
- Zakon o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12, 32/13),
- Zakon o budžetima u Federaciji BiH (Službene novine FBiH, br. 102/13, 9/14, 13/14, 8/15),
- Zakon o budžetskim sistemima Republike Srpske (Službeni glasnik RS, br. 54/09, 73/10, 101/10, 101/11, 93/12, 62/13, 63/13),
- Zakon o budžetu Brčko Distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, broj 34/08 (Čehajić, 2016; Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine, 2022).

Kako je već spomenuto u historijskom okviru budžetiranja u BiH, Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH koji je uveden 2003. godine, kao i prvog GAP-a iz 2006. godine, službeno se priznaje elemenat gender budžetiranja u našoj zemlji. Dati zakoni uočavaju potrebu da se osiguraju budžetska sredstva za sprovedbu specifičnih aktivnosti usmjerenih ka postizanju ravnopravnosti (Čehajić, 2016) a preciznije će biti riječi o njima kroz nastavak.

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini

Kada je riječ o Zakonu o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini (Službene novine BiH br. 32/10), može se govoriti o prvom pristupu u pravnom sistemu naše države po

pitanju regulacije ravnopravnosti spolova (u kontekstu ljudskih prava i glavnih vrijednosti koje karakterišu demokratsku državu i društvo). Ovime je propisana i eksplicitna zabrana da se odvija diskriminacija koja je zasnovana na spolu, rodu i po pitanju seksualne orijentacije. Dati zakon posjeduje univerzalnu primjenu, odnosno tiče se svih (lat. erga omnes), a preciznije reguliše određene oblasti koje se striktno vežu za ravnopravnost spolova. Zakon također određuje upotrebu posebnih mjera koje se tiču postizanja ravnopravnosti te definiše osnovne pojmove, direktnu i indirektnu diskriminaciju, pojmove uznemiravanja, poticaj na diskriminaciju i nasilje na osnovu spola (Savičić, 2016; Federalno tužilaštvo Federacije Bosne i Hercegovine, 2022).

Također je bitno istaći da su posebno naglašene obaveze nadležnih organa vlasti u kontekstu člana 24, prema kojem su dati organi na svim nivoima vlasti, kao i pravne osobe (sa javnim ovlaštenjima i u većinskom vlasništvu države) u kontekstu svojih nadležnosti dužni upotrijebiti sve mjere koje su odgovarajuće i potrebne kako bi se sprovele odredbe koje su propisane datim zakonom i GAP-om, uključujući i:

- implementaciju strategija za postizanje jednakosti spolova u svim sektorima i na svim razinama vlasti,
- ažuriranje zakona i propisa radi usklađivanja sa odredbama datog zakona i međunarodnim standardima po pitanju jednakosti spolova,
- provedbe aktivnosti i mjera GAP-a Bosne i Hercegovine putem ažurnih programa rada uz osiguranje sredstava iz budžeta i
- osiguranje prikupljanja, vođenja, analiziranja i prikaza statističkih podataka razvrstanih prema spolu (Savičić, 2016).

Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine

Nakon Zakona o jednakosti spolova, počelo se razmatrati o postavljanju temelja za izradu i donošenje Gender akcionog plana (GAP BiH) u kontekstu strateškog političkog dokumenta koji u svom format definiše osnove rada i djelovanja na uvođenju ravnopravnosti kao i primjenu zakonskih obaveza koje se tiču svih važnih oblasti života (Savičić, 2016).

Cilj GAP-a jeste da kreira i pruži upute, programe i mjere za dostizanje ravnopravnosti u svim područjima života. Gender akcioni plan jasno je definisao segmenat (Poglavlje IV) o rodnom budžetiranju sa konkretnim smjernicama. U drugom i trećem gender akcionom planu, rodno odgovorno budžetiranje postaje temeljno načelo za formulisanje mjera, programa i

aktivnosti radi ostvarivanja ciljeva Zajedničkog operativnog okvira za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (Hrelja Hasečić, 2019).

Hrelja Hasečić (2019) u svom radu također navodi da u skladu sa navedenim pravnim okvirom, institucije u Bosni i Hercegovini na svim razinama vlasti imaju obvezu uključiti rodnu perspektivu i primijeniti rodno odgovorno budžetiranje, što zahtijeva fundamentalnu promjenu u pristupu planiranju i vođenju politika i programa. Prioritetne oblasti definisane u najnovijem GAP-u, u kojima je potrebno usvojiti mjere i programe radi postizanja rodne ravnopravnosti, trebaju služiti kao smjernice institucijama na svim razinama u određivanju sektorskih prioriteta i formulisanju pojedinačnih mjera i programa sa ciljem eliminacije nejednakosti u tim područjima, osiguravajući pritom odgovarajuće budžetske resurse.

4. Institucionalni mehanizmi u Bosni i Hercegovini

Nakon pregleda pravnog okvira po pitanju gender budžetiranja, neophodno je sagledati praksu koja potiče na osiguravanje gender budžeta. Preciznije, nastavak argumentacije će se fokusirati na institucionalne mehanizme u BiH koji su relevantni za datu gender budžetiranje.

4.1. Lokalni nivo

Kada je riječ o lokalnom nivou, elementarnu ulogu u planiranju, izradi i implementaciji budžeta imaju Komisije za budžet i financije u kontekstu stalnih radnih tijela. Mandat svake komisije je u trajanju od četiri godine, a njihova odgovornost obuhvata pregled Nacrta i prijedloga budžeta općine, nadgledanje sprovedbe budžeta i odluka relevantnih za finansije, kao i analizu ostalih relevantnih dokumenata vezanih uz finansijsko poslovanje (Ćehajić, 2016).

Savičić (2016) se također nadovezuje na ovaj elemenat iznoseći da je Bosna i Hercegovina uspjela kreirati brojne institucionalne mehanizme na nivou općina i gradova a koji se odnose na ravnopravnost spolova. Tu se misli na sve aktere koji su odgovorni za sprovedbu Zakona o ravnopravnosti spolova i za koordinaciju realizacije programa i ciljeva iz GAP-a BiH, kao i za osiguravanje sprovedbe međunarodnih standarda na nivou općina i gradova, analize situacije ravnopravnosti, predlaganju programa za postizanje ravnopravnosti kao i mjera koje

se tiču uklanjanja uočene neravnopravnosti u određenom području. Ovdje se također može uključiti i odnos između entitetskog i lokalnog nivoa, gdje su oba entitetska centra (o kojima će biti više riječi tokom nastavka argumentacije) inicirala i pružala pomoć pri uspostavi općinskih/gradskih komisija koje se tiču ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini.

Hrelja Hasečić (2019) po ovom pitanju argumentira da na lokalnoj razini, postignuti rezultati su značajni i brzo uočljivi, jer su lokalne politike najizravnije usmjerene prema krajnjim korisnicima. Veliki broj općina u Bosni i Hercegovini provelo je rodno odgovornu analizu proračuna i usvojilo akcijski plan za implementaciju rodno odgovornog budžetiranja, u suradnji s nevladinim organizacijama, obično s ciljem povećanja zaposlenosti i ekonomskog osnaživanja žena.

Međutim, kasnije analize, kako je pokazala Miftari (2015), otkrile su da su te inicijative u mnogim općinama bile jednokratne te da je uključivanje rodne perspektive u planiranje i izvršenje proračuna u općinama postala praksa, iako su rezultati bili nedovoljno zadovoljavajući. Sredstva iz lokalnih proračuna uglavnom su usmjerena na poticanje ženskog poduzetništva, što rezultira malim brojem korisnicata na tipično "ženske" poslove i uslužne djelatnosti, poput frizerskih usluga ili kućnih radinosti, što se smatra prikladnijim za žene. Međutim, ova alokacija rijetko prati ozbiljne analize iz rodne perspektive koje bi pokazale stvarne potrebe lokalnog tržišta i mogućnosti razvojnate na taj način usmjerile dodjelu sredstava iz lokalnog proračuna kako bi se unaprijedila rodna ravnopravnost.

4.2. Kantonalni nivo

Na kantonalnom nivou u Bosni i Hercegovini postoje komisije za ravnopravnost spolova u kantonalnim skupštinama, kao i koordinaciona tijela u vladama kantona. Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova igraju ključnu ulogu u procesu uvođenja gender budžetiranja pružanjem podrške od strane eksperata (Hrelja Hasečić, 2015).

Iako su Komisije za ravnopravnost spolova uspostavljene i na kantonalnom nivou, praksa pokazuje da su one uglavnom neaktivne i imaju ograničen utjecaj. Njihova neaktivnost predstavlja poseban izazov s obzirom na nadležnosti koje kantoni imaju prema Ustavu FBiH i kantonalnim ustavima (Miftari, 2015; Kadribašić, 2019).

Na kantonalnom nivou nisu uspostavljena odgovarajuća tijela unutar izvršne vlasti kao što je to slučaj na entitetskom nivou i nivou Bosne i Hercegovine, niti postoje drugi mehanizmi

za koordinaciju ili sprovođenje Gender akcionog plana. Nedostatak internih kapaciteta i nedostatak tijela unutar izvršne vlasti na kantonalnom nivou ključni su faktori neaktivnosti kantonalnih komisija. Agencija i Gender centar FBiH samo povremeno podržavaju aktivnosti na kantonalnom nivou (Miftari, 2015; Kadribašić, 2019).

4.3. Entitetski nivo

Naredni institucionalni mehanizmi u Bosni i Hercegovini koji se razmatraju su Gender centri u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine su formirani putem odluke Vlade Republike Srpske i uredbom Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, kao samostalne stručne institucije zadužene za promicanje rodne ravnopravnosti, pri čemu su njihove ovlasti detaljno propisane Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Oba entitetska gender centra prate provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova na entitetskoj razini te u tu svrhu obavljaju sljedeće aktivnosti:

- prate usklađenost zakona, daju mišljenja i pokreću inicijative za usklađivanje zakona i drugih dokumenata s domaćim i međunarodnim standardima za rodnu ravnopravnost;
- prate i analiziraju stanje rodne ravnopravnosti u entitetima,
- pripremaju izvještaje o stanju rodne ravnopravnosti u određenim područjima te dostavljaju informacije, mišljenja i preporuke vladama entiteta i drugim nadležnim tijelima,
- primaju i obrađuju pritužbe na povrede prava iz zakona;
- saraduju sa institucionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost na svim razinama,
- predstavljaju i koordiniraju aktivnosti na regionalnoj razini
- saraduju sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda,
- pružaju stručnu podršku i pomoć institucijama sistema te obavljaju druge aktivnosti u cilju promicanja rodne ravnopravnosti u entitetima (Savičić, 2016).

Postignuta je i veća usklađenost propisa na entitetskoj razini sa *Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini*, a očekuje se dodatni napredak u kontekstu intenziviranja primjene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Europskom unijom i pregovorima o pridruživanju. Također, gender centri su aktivno sudjelovali u pripremi izvještaja prema

Konvenciji UN-a o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) te prenosili dobivene preporuke u suradnji sa nadležnim institucijama. (Savičić, 2016)

Kada se konkretizira gender budžetiranje, Hrelja Hasečić (2019) iznosi argumentaciju da su najznačajniji postignuti rezultati na entitetskoj razini, zahvaljujući aktivnostima gender centara. Aktivnosti se odnose na područja rada, zapošljavanja i pristupa resursima u Federaciji Bosne i Hercegovine na područje poljoprivrede i poboljšanja statusa žena na selu u Republici Srpskoj. Proces u Federaciji Bosne i Hercegovine smatra se zaokruženim već nekoliko godinater su ciljevi rodne ravnopravnosti uključeni i u planiranje i provedbu proračuna u područjima kao što su nauka, turizam, obrazovanje i druge oblasti.

Primjer kako je implementirana institucionalizacija gender budžetske inicijative na razini vlasti tijela Federacije Bosne i Hercegovine može se ilustrirati sljedećom ilustracijom:

Ilustracija 1: Proces uspostavljanja gender budžetske inicijative u Federaciji Bosne i Hercegovine

Izvor: (Hrelja Hasečić, 2019: 304).

Na nivou Republike Srpske, prema posljednjim podacima koje iznose Jukić-Mujkić, Zulić Šiljak i Sokol za UN Women (2022) ministar Boris Pašalić¹ i direktorica Gender centra Vlade RS Mirjana Lukač su u periodu objavljivanja rada potpisali ugovor koji se tiče saradnje na novom projektu institucionalnog razvoja u području gender budžetiranja. U okviru ovog projekta, glavni fokus je sprovedba inicijative *Identifikacija i promocija proizvođača žena sa sela kao primjer programskog budžetiranja*.

¹ Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske

4.4. Državni nivo

Kada govorimo o poveznici gender budžetiranja sa državnom razinom, pravi se diferencija na izvršnu i zakonodavnu vlast sa skupom agencija i komisija koje djeluju na datim strukturama a koje imaju ciljeve koji će detaljnije biti obrađeni u nastavku.

4.4.1. Izvršna vlast

U kontekstu uloge izvršne vlasti po pitanju gender budžetiranja, tu ubrajamo Agenciju za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, koja je dio Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH. Osnovana je 2004. godine kao centralno tijelo izvršne vlasti za promociju ravnopravnosti spolova. Unutar svog mandata, Agencija obavlja sljedeće funkcije:

- prati i analizira stanje ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini,
- izvještava Savjet ministara Bosne i Hercegovine o stanju ravnopravnosti spolova,
- priprema posebne izvještaje, mišljenja, sugestije i preporuke sa ciljem upućivanja nadležnim organima na državnoj razini,
- inicira i koordinira izradu Gender akcijskog plana Bosne i Hercegovine,
- brine se o sprovedbi ravnopravnosti spolova u institucijama na državnoj razini,
- daje mišljenja o usklađenosti akata na državnoj razini sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova,
- prima i obrađuje pritužbe, žalbe i podneske pojedinaca i grupa koji ukazuju na povrede prava iz Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini te
- predstavlja i koordinira aktivnosti na međunarodnoj i regionalnoj razini (Savičić, 2016).

Agencija je prema Savičić (2016) također imala značajnu ulogu i sudjelovanje u radu međunarodnih i regionalnih organizacija i tijela te je prezentirala iskustva Bosne i Hercegovine u procesu postizanja de facto ravnopravnosti, posebno kroz sudjelovanje na sjednicama Komisije o statusu žena u Ekonomskom i socijalnom vijeću UN-a u New Yorku te radnim tijelima Vijeća Europe.

4.4.2. *Zakonodavna vlast*

Kada je riječ o zakonodavnoj vlasti naše države, u njenom okviru i na svim razinama vlasti, formirane su komisije ili odbori za rodnu ravnopravnost. Na razini Bosne i Hercegovine djeluje Komisija za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u Parlamentarnoj skupštini BiH, dok na entitetskoj razini postoje komisije za rodnu ravnopravnost u Domu naroda i Zastupničkom domu Parlamenta Federacije BiH te Odbor za jednake mogućnosti Narodne skupštine Republike Srpske (Savičić, 2016).

Ono što se oficijelno iznosi jeste da prema Zakonu o parlamentarnom nadzoru, Komisija za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u Parlamentu Doma naroda i Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ima ista ovlaštenja i mehanizme za provođenje nadzora kao i ostale komisije. Jedan od ključnih instrumenata parlamentarnog nadzora nad radom institucija Bosne i Hercegovine je nadzor nad donošenjem i sprovođenjem budžeta. Svrha rodno odgovornog budžetiranja ima trostruki cilj:

- promoviše odgovornost i transparentnost u fiskalnom planiranju,
- povećava rodno odgovornu participaciju u budžetskom procesu, uključujući muškarce i žene u pripremu budžeta te
- unapređuje ravnopravnost spolova i prava žena (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, 2021).

Za efikasnu primjenu rodno odgovornog budžetiranja ključni su sljedeći elementi:

- analiza budžeta i politika iz aspekta rodne perspective,
- povezivanje rodno odgovornog budžeta sa općim ciljevima ravnopravnosti spolova,
- restrukturiranje budžeta i promjene politika,
- integracija rodne perspektive tijekom budžetskog ciklusa,
- praćenje i vrednovanje postignuća; transparentnost budžetskog procesa te
- sudjelovanje u budžetskom procesu (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, 2021).

Postoje različite analitičke metode koje se mogu primijeniti pri sprovođenju analize, kao što su rodno osviještene procjene korisnika, procjena javnih politika u kontekstu spola, rodno razvrstana analiza porezne incidencije, prethodna procjena utjecaja na spol i slično (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, 2021).

5. Nevladin sektor, civilno društvo i gender budžetiranje

Pored utjecaja i rada vladinog sektora, postoje dodatni akteri koji mogu imati značajnu funkciju u kontekstu gender budžetiranja. Kroz nastavak će se argumentirati dvije vrste uloga, a to su uloga nevladinog sektora i civilnog društva.

5.1. Nevladin sektor i gender budžetiranje

Iako mnogi stavljaju utjecaj nevladinih organizacija i elemenat gender budžetiranja u drugi plan, Hrelja Hasečić (2019) u svom radu iznosi podatak da su ženske nevladine organizacije upravo te koje su doprinijele razvoju i doprinošenju važnosti gender budžetiranju u zemljama pionirima ove tematike. Samim time, ovaj element rada će se fokusirati na elemente koji povezuju rad nevladinih organizacija (u nastavku NVO) ali i civilnog društva sa gender budžetiranjem u Bosni i Hercegovini

Kada je riječ o utjecaju NVO-a u Bosni i Hercegovini, to se najbolje očitava kroz projekte i medijske reference. Nevladine organizacije i ostale skupine civilnog društva, zajedno s medijima, mogu podići svijest i potaknuti građane da traže odgovornost i pravednu raspodjelu javnih resursa. Također, jasne definicije i prilagodbe ciljeva i postupaka rodno osviještenog proračuna na nacionalnoj razini dodatno jačaju odgovornost (Vito i Rakar, 2024).

Rad napisan od strane Jukić-Mujkić, Šiljak i Sokol (2022) se može nadovezati na prethodnu informaciju, navodeći tri članka koji sadrže ključnu frazu gender budžetiranje te prikazujući projekte koje provode institucije, lokalne nevladine organizacije i međunarodne organizacije. Dva od tih članaka ističu konkretne prednosti ovog pristupa planiranju proračuna, dok jedan od njih prikazuje žene spoljoprivrednice te spominje mjere vlade koje su poduzete kao dio projekata usmjerenih na prepoznavanje i promociju proizvoda ruralnih žena kao primjer programa proračunskog planiranja.

Čudić (2018) u svom istraživanju navodi drugi pristup koji se koristi u radu nevladinih organizacija, a to je fokus na proračunskom pristupu usmjerenom na rodnu ravnopravnost, što znači fokusiranje na jednakost spolova putem upravljanja finansijskim sredstvima. Cilj ovoga od strane nevladinih organizacija jeste da se osmisle i raspodijele finansijski resursi na način koji uzima u obzir specifične potrebe muškaraca i žena, a da organizacije imaju ulogu koordinacije i pomoći u tom procesu.

5.2. *Civilno društvo i gender budžetiranje*

Vito i Rakar (2024) u svom radu postavljaju argumentaciju da gender budžetiranje ima za svrhu poticanje ravnoteže spolova, efikasnosti i djelotvornosti, kao i transparentnosti, odgovornosti te sudjelovanja civilnog društva u procesu donošenja proračuna, čime se postavlja kao alat za ostvarenje standarda dobrog upravljanja. Sa jedne strane, ova tematika naglašava veze između rodne ravnopravnosti, učinkovitosti i djelotvornosti, što doprinosi većoj svijesti institucija o posljedicama njihovih odluka na društvo. Na taj način, gender budžetiranje omogućuje građanima novu perspektivu za procjenu korištenja javnih resursa. Sa druge stranetematika zahtijeva aktivno sudjelovanje civilnog društva u analizi javnih politika te stvarno angažiranje javne uprave na nacionalnoj i lokalnoj razini. Ovaj pristup osigurava da se potrebe različitih skupina u društvu uvažavaju u procesu donošenja proračunskih odluka, što može dovesti do bolje informiranosti, veće legitimnosti i efikasnijeg korištenja javnih sredstava za opću dobrobit zajednice.

Po pitanju sudjelovanja civilnog društva, u praksi se u našoj državi to najviše primjenjuje kroz održavanje projekata na lokalnoj ali i na međudržavnoj razini, webinara i sličnih aktivnosti koje imaju za cilj povezivanje i adekvatno informisanje civilnog društva po pitanju tematike gender budžetiranja (Vito i Rakar, 2024). Preciznije, kako Centar za promociju civilnog društva (2022) argumentira, svi programi i politike koje povezuju civilno društvo trebaju se promatrati kroz prizmu rodno osjetljivih pitanja i rodne ravnopravnosti te da je gender budžetiranje u tom kontekstu idealna prilika za kreaciju konstruktivne kritike i adekvatnog monitoringa koji će pomoći dodatnom razvoju tematike.

6. Izazovi gender budžetiranju u Bosni i Hercegovini

Iako u formalnom okviru postoje mogućnosti za implementaciju i napredak gender budžetiranja, u praksi postoje i određeni izazovi. U tom kontekstu se izdvajaju tri izazova:

- Nepoštivanje zakona
- Nedostatak adekvatne prakse i
- Nedostupnost informacija.

Nepoštivanje zakona

Bosna i Hercegovina se po pitanju gender budžetiranja snosi sa različitim izazovima. Kroz dosadašnje podatke, prvi izazov koji se uočava jeste nepoštivanje zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Integralni dio programa mjera za postizanje ravnopravnosti spolova u svim područjima uključuje:

- Analiz stanja rodova u određenim područjima,
- Implementaciju usvojenih državnih politika putem akcijskih planova za ravnopravnost spolova i
- Mjere za otklanjanje uočenih neravnopravnosti spolova u određenim područjima. (Savičić, 2016)

Nadalje, ističe se da su nadležni zakonodavni, izvršni i upravni organi na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini obvezni osnovati odgovarajuće institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova. Ti mehanizmi trebaju sprovoditi Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, koordinirati realizaciju ciljeva iz Gender akcionog plana BiH i osigurati poštivanje međunarodnih standarda u području ravnopravnosti spolova. Međutim, kantoni nisu u potpunosti ispunili ovu zakonsku obvezu (Savičić, 2016).

Također, nadležni državni, entitetski i kantonalni organi vlasti, kao i organi lokalne samouprave, dužni su sve propise i druge akte iz svoje nadležnosti dostaviti na mišljenje institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova prije upućivanja u zakonsku proceduru radi usklađivanja sa odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH (Savičić, 2016).

Nedostatak adekvatne prakse

Prema ovom principu, Avdagić (n.d.) u svom radu navodi da neovisno o informaciji da su osnovna načela budžetiranja prema rezultatima rodne ravnopravnosti priznata kroz koncept rodno odgovornog budžetiranja, Bosna i Hercegovina nije uspjela efikasno primijeniti ove principe u praksi. Nedostatak zastupljenosti žena u ključnim odlučivačkim strukturama, njihova povećana nezaposlenost i ekonomska pasivnost tijekom ekonomske krize, kao i njihov nedostatak napretka u profesionalnom razvoju, nisu slučajne pojave niti rezultat slobodnog izbora. Analiza primjera navedenih u ovom prijedlogu jasno ukazuje na periferni položaj žena

u svim sektorima društva, što upućuje na to da zakonske obveze zaštite ženskih prava i rodne ravnopravnosti često ostaju neostvarene i ne prelaze u konkretne akcije i pravedan razvoj.

Iako je potrebno istražiti društvene i kulturne uzroke ovih problema, problem nejednakih mogućnosti je očit i treba ga rješavati putem osiguravanja pravedne raspodjele resursa između muškaraca i žena. Iako je budžetiranje prema rezultatima implementirano na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, nedostatak rodne perspektive kroz rodno odgovorno budžetiranje rezultira pojačanim rodno-specifičnim razlikama u upravljanju javnim financijama i proračunima, što se posebno vidi u političkom predstavljanju i sudjelovanju žena u procesima donošenja odluka, uključujući nadzor nad javnim sredstvima, zapošljavanje i socijalnu zaštitu (Avdagić, n.d.).

Nedostupnost informacija

Kadribašić (2020) iznosi dodatni podatak a to je da je dosta informacija po pitanju gender budžetiranja i njegove implementacije u Bosni i Hercegovini nedostupno. U datom kontekstu misli se na istaknuti doprinos pristupa ljudske sigurnosti na lokalnom nivou putem usvajanja lokalnih akcionih planova za Rezoluciju 1325 (skraćeno AP UNSCR 1325 u BiH).

U datom procesu, Agencija za ravnopravnost spolova BiH je imala ključnu ulogu, saradjujući sa pilot općinama. Uspješno je izrađeno šest lokalnih akcionih planova u općinama Mostar, Vlasenica, Istočna Ilidža, Stari Grad Sarajevo i Ilijaš. Međutim, ovi akcioni planovi nisu dostupni javnostite nije moguće potvrditi kada su doneseni niti je dostupna informacija o njihovom utjecaju. Raspoložive informacije i analize pokazuju da su se većina ovih akcionih planova bavila temama poput učešća žena na lokalnom nivou, ekonomskog osnaživanja, deminiranja i nasilja u porodici. Primjećuje se da su neke druge lokalne zajednice također donosile lokalne gender akcione planove ili akcione planove za rodno odgovorno budžetiranje koji su pokrivali slične teme, poput nasilja u porodici i učešća žena (Kadribašić, 2020).

POGLAVLJE III - BUDUĆNOST RAVNOPRAVNOSTI - ANALIZA STAVOVA U BOSNI I HERCEGOVINI

1. Uvod u analizu ankete

U poglavlju III predočeni su rezultati anketnog istraživanja službenika koji rade u finansijskim odjelima na različitim razinama vlasti (općinski, kantonalni, entitetski i državni nivo). Cilj istraživanja teži ka tome da se istraži koliko se rodna tematika integriše u proces budžetiranja, koliki je nivo dostupnosti relevantnih podataka i koliko je zapravo percipirana relevantnosti gender budžetiranja među službenicima/cama.

2. Metodologija anketiranja

2.1. Format anketiranja

Po pitanju formata anketiranja, sprovela su se dva formata:

- In-person anketiranje i
- Online anketiranje.

In-person anketiranje podrazumijeva direktno postavljanje pitanja službenicima/cama uživo ili kroz telefonske pozive. Bitno je istaći da se format anketiranja uživo odvio na području Kantona Sarajevo zbog prostorne i vremenske praktičnosti, a kada je riječ o telefonskom anketiranju, to je podrazumijevalo veći prostorni opseg službi.

Drugi format anketiranja koji se koristio jeste online anketiranje koje je obuhvatilo veći opseg ispitanika/ca zbog svoje vremenske praktičnosti kao i jednostavnije distribucije.

2.2. Kriterij za odabir ispitanika/ca

Ispitanici/ce ovog anketiranja su odabrani na temelju sljedećih kriterija:

- Profesionalni status koji podrazumijeva da se anketiraju službenici/ce iz odjela vezanih za finansije i računovodstvo,
- Kriterij prema nivoima vlasti zaduženim za budžetiranje koji sa sobom uključuje činjenicu da službenici/ce dolaze iz različitih područja Bosne i Hercegovine,
- Rodni elemenat u kojem su uključena oba spola kako bi se dobio uvid u drugačije perspektive povodom ove tematike,
- Dobna skupina koja uključuje percepciju među mlađim i starijim službenicima/cama i
- Obrazovni status koji podrazumijeva različite razine obrazovanja službenika/ca.

2.3. Instrument za prikupljanje podataka

Za prikupljanje podataka ankete, korišten je princip anketnog upitnika. Ovo podrazumijeva upitnik sastavljen od 10 pitanja koja su usmjerena na različite aspekte gender budžetiranja. Anketni upitnik sadrži zatvorena pitanja sa unaprijed definisanim odgovorima kako bi se osigurala kvantitativna analiza. Ponuđeni odgovori na pitanja su konstruisani uz pomoć Likertove skale koja je u slučaju ove ankete imala pet ponuđenih mogućnosti odgovora.

2.4. Etička implikacija anketnog istraživanja

Tokom prikupljanja informacija, posebna pažnja je bila posvećena etičkim elementima istraživanja:

- Prvi elemenat se odnosi na informirani pristanak prema kojem su svi službenici/ce upućeni o kakvoj se vrsti istraživanja radi te za koje potrebe je namijenjeno kako bi im se ostavio prostor da daju svoj pristanak za anketiranje.
- Drugi elemenat jeste anonimnost i povjerljivost ličnih informacija. Ovo se odnosi na činjenicu da se kroz testiranje i analizu rezultata ne iznose lični podaci službenika/ca (poput imena, datuma rođenja, konkretne pozicije u zaposlenju i sl.).

- Treći elemenat podrazumijeva dobrovoljno sudjelovanje u anketiranju koje uvrštava i mogućnost odustajanja od anketiranja u bilo kojem trenutku.

Kroz nastavak poglavlja, fokus će biti na isnošenju analize sprovedene ankete kako bi se stvorila jasna slika o poziciji gender budžetiranja u Bosni i Hercegovini.

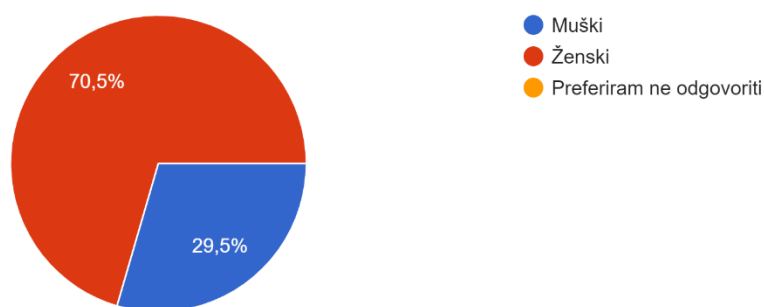
3. Analiza rezultata anketnih pitanja

Anketa koja je sprovedena uključuje 61 odgovor. U nastavku će se prvo iznijeti podaci koji se fokusiraju na kriterij odabira ispitanika/ca prema rodu, dobnoj skupini, obrazovnom statusu i prostornom elementu, a zatim će se iznijeti i analizirati pitanja koja direktno uključuju tematiku gender budžetiranja.

3.1. Analiza rezultata prema kriteriju za odabir ispitanika/ca

Rod

Vaš rod
61 odgovor

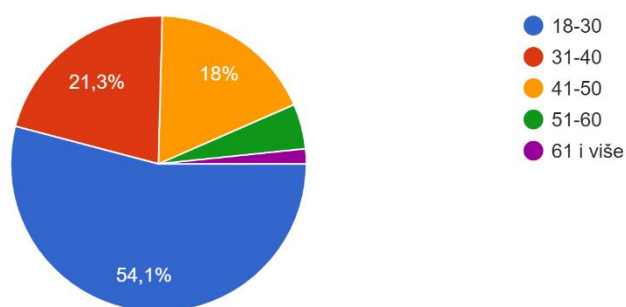

Dijagram 1: Kriterij roda

Dijagram 1 ove analize pokazuje raspodjelu roda među službenicima/cama ankete. Ponuđene su tri mogućnosti te od 61 odgovora 70,5% čine žene, a 29,5% čine muškarci. Preciznije, u anketiranju su učestvovala 43 žene/službenice i 18 muškaraca/službenika.

Dobna skupina

Kojoj dobnoj skupini pripadate?
61 odgovor

Dijagram 2: Kriterij dobne skupine ispitanika/ca

Prema odgovorima *dijagrama 2*, raspodjela službenika/ca je sljedeća:

Dobna skupina 1 (18-30 godina): 54,1% (33 službenika/ce)

Dobna skupina 2 (31-40 godina): 21,3% (13 službenika/ce)

Dobna skupina 3 (41-50 godina): 18% (11 službenika/ce)

Dobna skupina 4 (51-60 godina): 4,9% (3 službenika/ce)

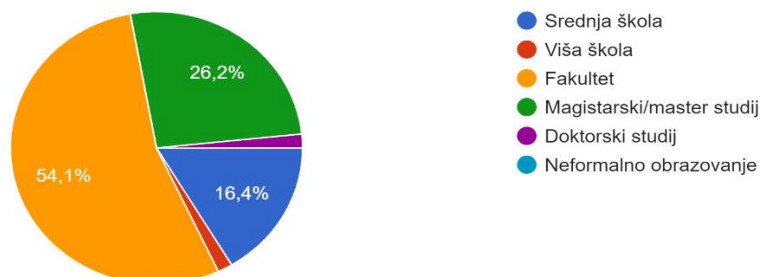
Dobna skupina 5 (61+ godina): 1,6% (1 službenik/ca)

Ovi podaci pokazuju da većinu anketiranih službenika/ca čine osobe u dobi od 18 do 30 godina, dok najmanju zastupljenost ima dobna skupina iznad 61 godine.

Stepen obrazovanja

Koji je Vaš najviši stepen obrazovanja?

61 odgovor

Dijagram 3: Kriterij stepena obrazovanja

Anketa je obuhvatila službenike/ce različitih obrazovnih stepena. Dijagram 3 pokazuje sljedeće rezultate:

Srednja škola: 16,4% (10 službenika/ca)

Viša škola: 1,6% (1 službenik/ca)

Fakultet: 54,1% (33 službenika/ca)

Magistarski/master studij: 26,2% (16 službenika/ca)

Doktorski studij: 1,6% (1 službenik/ca)

Neformalno obrazovanje: 0%

Iz ovih podataka se vidi da najveći procenat službenika/ca čine osobe sa fakultetskim obrazovanjem (54,1%), dok najniži procenat imaju osobe sa višom školom i doktorskim studijem (1,6%) dok nema procenta osoba koje su se neformalno obrazovale. Ovdje se još jednom napominje da je u sklopu anketiranja razmatran profesionalni status tokom ispitivanja. Preciznije da su u sam proces anketiranja uključeni službenici/ce koji rade u odjelima za finansije i računovodstvo.

Kriterij prema nivoima vlasti zaduženim za budžetiranje

U sklopu ovog kriterija, apostrofira se da su u anketiranje uključeni službenici/ce iz različitih dijelova i različitih nivoa rada na prostoru Bosne i Hercegovine. Analiza ankete pokazuje sljedeće:

Državni nivo	
Naziv ministarstva	Broj odgovora
Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine	1
Entitetski nivo	
Naziv ministarstva	Broj odgovora
Federalno ministarstvo finansija	1
Kantonalni/županijski nivo	
Naziv kantona	Broj odgovora
Hercegovačko-neretvanski kanton / županija	2
Kanton Sarajevo	2
Zeničko-dobojski kanton	1
Općinski/opštinski nivo	
Općine/opštine u Federaciji BiH	
Naziv općine/opštine	Broj odgovora
Bihac	3
Bosanski Petrovac	2
Busovača	2
Gračanica	2
Hadžići	2
Jabanica	2
Kakanj	2
Mostar	4
Prozor-Rama	2
Sarajevo (Centar)	4
Sarajevo (Novi Grad)	3
Sarajevo (Novo Sarajevo)	4
Sarajevo (Stari Grad)	3
Travnik	2
Tuzla	4
Vareš	1
Vogošća	2
Zenica	3
Općine/opštine u Republici Srpskoj	
Naziv općine/opštine	Broj odgovora
Brod	2
Doboj	2
Istočno Novo Sarajevo	2
Novi Grad	1

Tabela 1: Kriterij prema nivoima rada službenika/ca

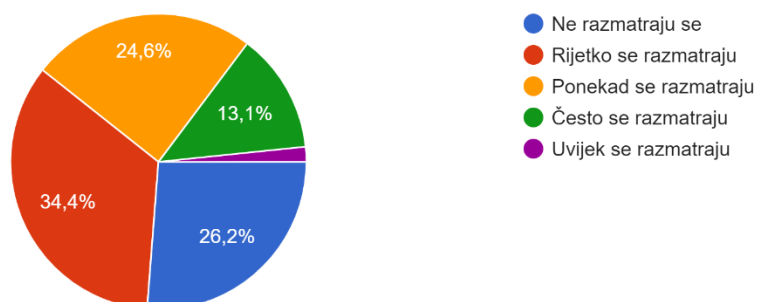
Prema tabeli koja je uvrštena, uočava se da je najmanji obim općina koje pripadaju entitetu Republike Srpske. Napominje se da je tokom anketnog istraživanja kontaktirano 12 općina iz ovog entiteta (većinski putem online formata ili telefonskim putem) od kojih 8 općina² nije dostavilo potrebne odgovore ili zbog osjetljivosti tematike nisu bili u mogućnosti dostaviti odgovore.

3.2. Analiza rezultata anketnih pitanja

Nakon iznošenja podataka koji se odnose na kriterije anketiranja službenika/ca, ovo poglavlje se fokusira na analizi deset pitanja koja se odnose na tematiku gender budžetiranja.

Rodni aspekti u procesu planiranja budžeta

Koliko se često u vašem radu razmatraju rodno zasnovani aspekti u procesu planiranja budžeta?
61 odgovor

Dijagram 4: Učestalost uključivanja rodnih aspekata u proces planiranja budžeta

Prvi dijagram iz ove kategorije analize sadrži procenete uključenosti rodne tematike, odnosno rodnih aspekata tokom planiranja budžeta a odgovori su sljedeći:

1. Rodno zasnovani aspekti se ne razmatraju u procesu planiranja budžeta: 26,2%
2. Rodno zasnovani aspekti se rijetko razmatraju u procesu planiranja budžeta: 34,4%
3. Rodno zasnovani aspekti se ponekad razmatraju u procesu planiranja budžeta: 24,6%
4. Rodno zasnovani aspekti se često razmatraju u procesu planiranja budžeta: 13,1%

² Općine i gradovi koji su kontaktirani a nisu bili u mogućnosti odgovoriti na anketiranje su sljedeći: Banja Luka, Foča, Han Pijesak, Istočna Ilidža, Istočno Sarajevo, Prijedor, Trebinje i Višegrad.

5. Rodno zasnovani aspekti se uvijek razmatraju u procesu planiranja budžeta: 1,6%

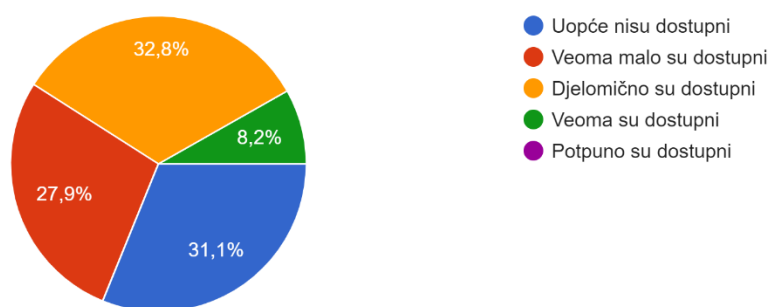
Prema datom Dijagramu, uočava se da se najviši procenat odgovora odnosi na format da su rodno zasnovani aspekti rijetko razmotreni u procesu planiranja budžeta (34,4%), dok se najniži procenat od 1,6% odnosi na opciju da se rodno zasnovani aspekti uvijek razmatraju u procesu planiranja budžeta.

Ovim rezultatom se apostrofira izazov za temu gender budžetiranja, a to je da je sam aspekt roda izuzetno malo zastupljen tokom planiranja budžeta koji bi trebao biti početni korak kasnijeg napretka.

Dostupnost podataka o rodnoj ravnopravnosti

U kojoj mjeri su Vam dostupni podaci o rodnoj ravnopravnosti prilikom izrade budžeta?

61 odgovor

Dijagram 5: Dostupnost podataka o rodnoj ravnopravnosti prilikom izrade budžeta

Drugi dijagram koji se analizira se odnosi na procenat dostupnosti podataka o rodnoj ravnopravnosti tokom izrade budžeta. Rezultati koji se iznose su:

1. Podaci o rodnoj ravnopravnosti tokom izrade budžeta uopće nisu dostupni: 31,1%
2. Podaci o rodnoj ravnopravnosti tokom izrade budžeta su veoma malo dostupni: 27,9%
3. Podaci o rodnoj ravnopravnosti tokom izrade budžeta su djelomično dostupni: 32,8%
4. Podaci o rodnoj ravnopravnosti tokom izrade budžeta su veoma dostupni: 8,2%
5. Podaci o rodnoj ravnopravnosti tokom izrade budžeta su potpuno dostupni: 0%

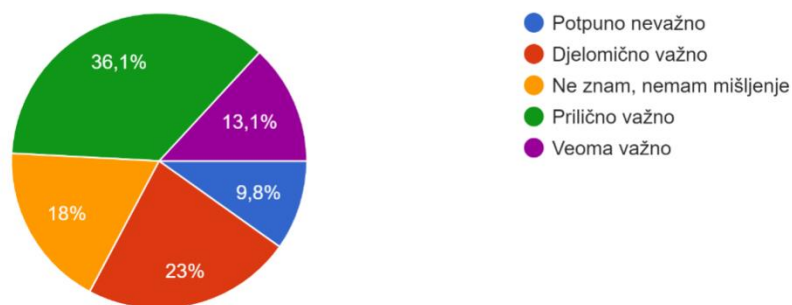
Prema datim rezultatima, najveći procenat odgovora pokazuje da su podaci o rodnoj ravnopravnosti tokom izrade budžeta djelomično dostupni. Ovime se može otvoriti niz dodatnih pitanja prema kojima bi se ispitalo koji su uzročnici tome. Neki od mogućih argumenata su ti da sami podaci nisu dovoljno vidljivi službenicima/cama ili to da postoji manjak interesa za

zahtjevima povodom ove vrste informacija. Iz datog razloga se postavlja sljedeći grafik koji će pobliže iznijeti stavove službenika/ca o uključivanju ove tematike.

Važnost uključivanja rodne tematike u proces budžetiranja

Koliko je prema vašem mišljenju važno uključiti rodnu tematiku u proces budžetiranja?

61 odgovor

Dijagram 6: Važnost uključivanja rodne tematike u proces budžetiranja

Postavljeni dijagram 6 se odnosi na pitanje važnosti uključivanja rodne tematike u proces budžetiranja, a rezultati su sljedeći:

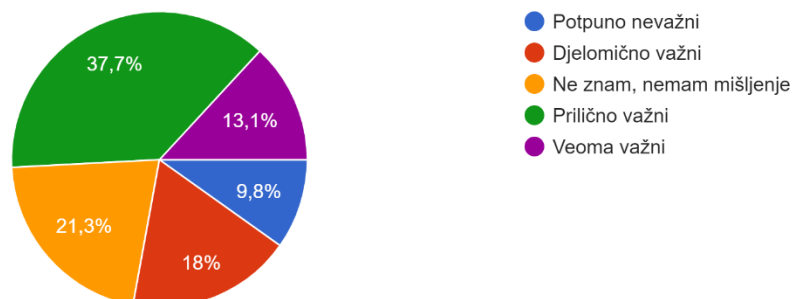
1. Potpuno je nevažno uključiti rodnu tematiku u proces budžetiranja: 9,8%
2. Djelomično je važno uključiti rodnu tematiku u proces budžetiranja: 23%
3. Ne znam/nemam mišljenje o važnosti uključivanja rodne tematike u proces budžetiranja: 18%
4. Prilično je važno uključiti rodnu tematiku u proces budžetiranja: 36,1%
5. Veoma je važno uključiti rodnu tematiku u proces budžetiranja: 13,1%

Prema datom dijagramu, uočava se da je najviši procenat odgovora baziran na mišljenju da je prilično važno uključiti rodnu tematiku u proces budžetiranja (36,1%), dok najniži procenat od 9,8% zauzima mišljenje da je potpuno nevažno uključiti rodnu tematiku u budžetiranje. Stav da je nevažno uključivanje rodne tematike može odražavati dva pravca. Jedan je da rodna ravnopravnost nije relevantna za budžetske odluke, a druga je da se ne vidi jasna veza između rodne politike i budžeta. Sa druge strane, više od trećine službenika/ca ima mišljenje da je prilično važno uključiti ovu tematiku u sferu budžeta što pokazuje nivo svjesnosti da rodna tematika može unaprijediti ili biti u koristi procesu budžetiranja.

Relevantnost političke podrške i angažmana za sprovođenje gender budžetiranja

U kojoj mjeri su politička podrška i angažmani važni za sprovođenje gender budžetiranja u vašem radnom okruženju?

61 odgovor

Dijagram 7: Relevantnost političke podrške i angažmana za sprovođenje gender budžetiranja u radnom okruženju

Prema dijagramu 7 na pitanje važnosti političke podrške i angažmana za sprovođenje gender budžetiranja izdvajaju se sljedeći rezultati:

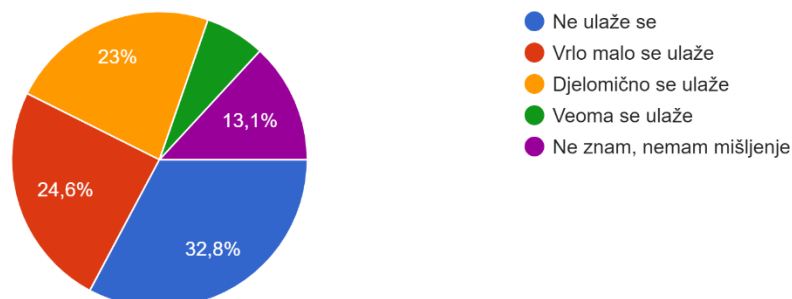
1. Politička podrška i angažmani su potpuno nevažni za sprovođenje gender budžetiranja u radnom okruženju: 9,8%
2. Politička podrška i angažmani su djelomično važni za sprovođenje gender budžetiranja u radnom okruženju: 18%
3. Ne znam/nemam mišljenje o važnosti političke podrške i angažmana za sprovođenje gender budžetiranja: 21,3%
4. Politička podrška i angažmani su poprilično važni za sprovođenje gender budžetiranja u radnom okruženju: 37,7%
5. Politička podrška i angažmani su veoma važni za sprovođenje gender budžetiranja u radnom okruženju: 13,1%

Iz navedenog dijagrama, uočava se da je najviši procenat odgovora baziran na mišljenju da su politička podrška i angažman poprilično važni za sprovođenje gender budžetiranja u radnom okruženju (37,7%), dok najniži procenat od 9,8% zauzima mišljenje da je potpuno nevažna politička podrška i angažman za sprovođenje gender budžetiranja. Stav da je politička podrška nevažna može odražavati mišljenje da se gender budžetiranje može sprovesti bez političke podrške. Sa druge strane, više od trećine službenika/ca ima mišljenje da je politička podrška poprilično važna, što pokazuje nivo svesti da politički angažman može unaprijediti ili biti od koristi za proces gender budžetiranja.

Ulaganje u informisanost i obuku osoblja po pitanju gender budžetiranja

Koliko se u vašoj instituciji ulaže u informisanje i obuku osoblja po pitanju koncepta gender budžetiranja?

61 odgovor

Dijagram 8: Ulaganje u informisanost i obuku osoblja po pitanju gender budžetiranja

Dijagram 8 pokazuje rezultate vezane za pitanje ulaganja u informisanost i obuku osoblja u institucijama po pitanju koncepta gender budžetiranja, a odgovori su sljedeći:

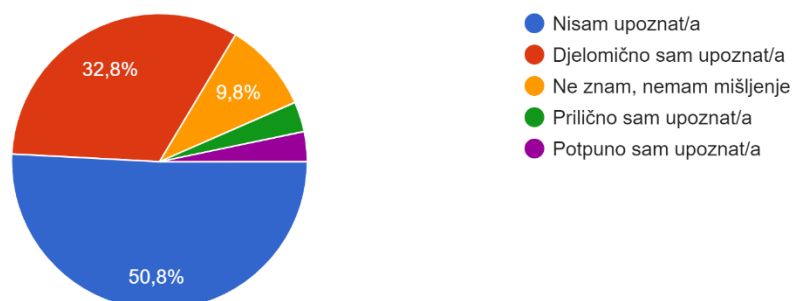
1. Ne ulaže se u informisanje i obuku osoblja po pitanju koncepta gender budžetiranja: 32,8%
2. Vrlo malo se ulaže u informisanje i obuku osoblja po pitanju koncepta gender budžetiranja: 24,6%
3. Djelomično se ulaže u informisanje i obuku osoblja po pitanju koncepta gender budžetiranja: 23%
4. Veoma se ulaže u informisanje i obuku osoblja po pitanju koncepta gender budžetiranja: 6,5%
5. Ne znam/nemam mišljenje o ulaganju u obuku i informisanje osoblja po pitanju koncepta gender budžetiranja: 13,1%

Prema datom dijagramu 8, uočava se da je najviši procenat odgovora baziran na mišljenju da se ne ulaže u informisanje i obuku osoblja po pitanju koncepta gender budžetiranja (32,8%), dok najniži procenat od 6,5% zauzima mišljenje da se veoma ulaže u informisanje i obuku osoblja. Stav da se ne ulaže u obuku može slijediti mišljenje da institucije ne prepoznaju važnost edukacije o gender budžetiranju, ali i da možda nedostaju resursi ili podrška za sprovođenje ovih aktivnosti. Mali procenat od 6,5% ispitanika koji smatraju da se veoma ulaže, pokazuje da postoje institucije koje ozbiljno pristupaju ovoj temi, ali su one u manjini. Također, 13,1% ispitanika nema mišljenje o ulaganju u obuku i informisanje osoblja, što sugerise potrebu za dodatnim podizanjem informisanja o značaju gender budžetiranja.

Educiranost povodom pravnog okvira koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja

Koliko ste upoznati sa pravnim okvirom koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja u Bosni i Hercegovini?

61 odgovor

Dijagram 9: Upoznatost sa pravnim okvirom koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja u BiH

Dijagram 9 iznosi rezultate na pitanje nivoa educiranosti službenika/ca sa pravnim okvirom koji se fokusira na gender budžetiranje, a procenti su sljedeći:

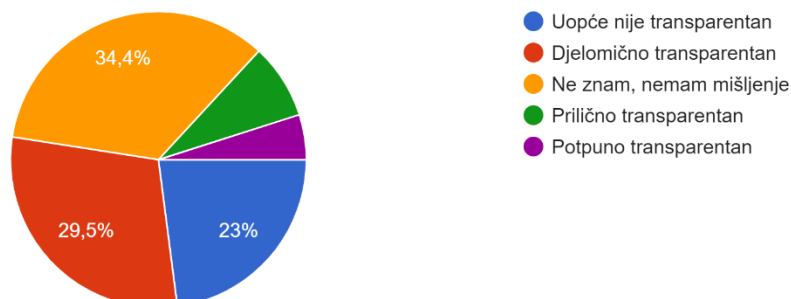
1. Nisam upoznat/a sa pravnim okvirom koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja u BiH: 50,8%
2. Djelomično sam upoznat/a sa pravnim okvirom koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja u BiH: 32,8%
3. Ne znam/nemam mišljenje o datom pitanju pravnog okvira koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja u BiH: 9,8%
4. Prilično sam upoznat/a sa pravnim okvirom koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja u BiH: 3,3%
5. Potpuno sam upoznat/a sa pravnim okvirom koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja u BiH: 3,3%

Prema datim procentima dijagrama, uočava se da je najviši procenat odgovora baziran na mišljenju da službenici/ce nisu upoznati sa pravnim okvirom koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja u BiH (50,8%), dok najniži procenat od 3,3% zauzimaju mišljenja da su prilično ili potpuno upoznati sa pravnim okvirom. Stav da nisu upoznati sa pravnim okvirom može upućivati na nedostatak jednostavno dostupnih informacija i edukacije o pravnim regulativama. Sa druge strane, 32,8% službenika/ca djelomično je upoznato sa pravnim okvirom, što pokazuje da postoji određeni nivo svijesti o ovoj temi.

Nivo transparentnosti u pogledu rodne ravnopravnosti prilikom procesa donošenja budžeta

Koliko je transparentan proces donošenja budžeta u vašoj instituciji u pogledu uključivanja javnosti u rasprave o rodnoj ravnopravnosti?

61 odgovor

Dijagram 10: Nivo transparentnosti u pogledu rodne ravnopravnosti prilikom procesa donošenja budžeta

Dijagram 10 obuhvata nivo transparentnosti procesa donošenja budžeta u institucijama u kontekstu uključivanja javnosti u rasprave o rodnoj ravnopravnosti. A rezultati pokazuju sljedeće:

1. Nivo transparentnosti u pogledu rodne ravnopravnosti prilikom procesa donošenja budžeta uopće nije transparentan: 23%
2. Nivo transparentnosti u pogledu rodne ravnopravnosti prilikom procesa donošenja budžeta je djelomično transparentan: 29,5%
3. Ne znam/nemam mišljenje o nivou transparentnosti u pogledu rodne ravnopravnosti prilikom procesa donošenja budžeta: 34,4%
4. Nivo transparentnosti u pogledu rodne ravnopravnosti prilikom procesa donošenja budžeta je prilično transparentan: 8,1%
5. Nivo transparentnosti u pogledu rodne ravnopravnosti prilikom procesa donošenja budžeta je potpuno transparentan: 5%

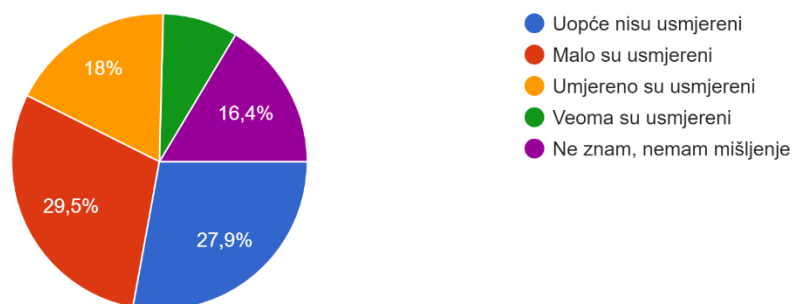
Prema datom dijagramu 10, uočava se da je najviši procenat odgovora baziran na mišljenju da službenici/ce ne znaju ili nemaju mišljenje o nivou transparentnosti u pogledu uključivanja javnosti u rasprave o rodnoj ravnopravnosti prilikom procesa donošenja budžeta (34,4%), dok najniži procenat od 5% zauzima mišljenje da je nivo transparentnosti potpuno transparentan. Ovi rezultati ukazuju na to da postoji značajan manjak informisanosti službenika/ca ili nesigurnost među njima o transparentnosti budžetskog procesa u kontekstu uključivanja

javnosti u rasprave o rodnoj ravnopravnosti, dok vrlo mali broj ispitanika veruje da je proces potpuno transparentan što može ovisiti o nivou institucija koje su obuhvaćene ovom analizom.

Usmjerenost finansijskih resursa prema programima koji promovišu gender budžetiranje

Koliko su finansijski resursi usmjereni prema programima koji promovišu rodno odgovorno budžetiranje u vašoj instituciji?

61 odgovor

Dijagram 11: Nivo usmjerenosti finansijskih resursa prema programima koji promovišu gender budžetiranje

Rezultati dijagrama 11 po pitanju nivoa usmjerenosti finansijskih resursa prema programima koji promovišu gender budžetiranje pokazuju sljedeće:

1. Finansijski resursi uopće nisu usmjereni prema programima koji promovišu gender budžetiranje: 27,9%
2. Finansijski resursi su malo usmjereni prema programima koji promovišu gender budžetiranje: 29,5%
3. Finansijski resursi su umjereno usmjereni prema programima koji promovišu gender budžetiranje: 18%
4. Finansijski resursi su veoma usmjereni prema programima koji promovišu gender budžetiranje: 8,2%
5. Ne znam/nemam mišljenje o nivou usmjerenosti finansijskih resursa prema programima koji promovišu gender budžetiranje: 16,4%

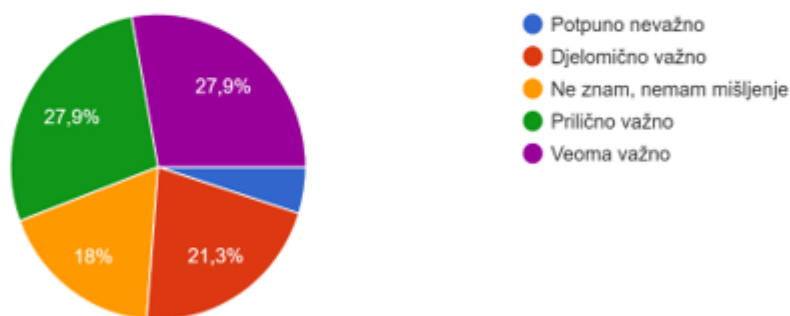
Prema datom dijagramu 11, uočava se da je najviši procenat odgovora baziran na mišljenju da su finansijski resursi malo usmjereni prema programima koji promovišu gender budžetiranje (29,5%), dok najniži procenat od 8,2% zauzima mišljenje da su finansijski resursi veoma usmjereni prema ovim programima.

Stav da su finansijski resursi malo usmjereni ukazuje na percepciju da, iako postoji određena raspodjela sredstava za programe koji promovišu gender budžetiranje, ona nije dovoljna za postizanje značajnog utjecaja. Ova percepcija može ukazivati na potrebu za dodatnim ulaganjima kako bi se postigli željeni ciljevi u rodnoj ravnopravnosti. Sa druge strane, mišljenje da su finansijski resursi veoma usmjereni prema ovim programima predstavlja najmanji procenat odgovora. Ovo ukazuje na to da samo mali broj službenika/ca veruje da su trenutna ulaganja dovoljna i da se sredstva adekvatno usmeravaju ka promociji gender budžetiranja.

Nivo važnosti uključenja NVO-a i organizacija civilnog društva

Koliko je važno uključiti nevladine organizacije i organizacije civilnog društva u procese planiranja i praćenja budžeta?

61 odgovor

Dijagram 12: Nivo važnosti uključenja NVO-a i organizacija civilnog društva u procese planiranja i praćenja budžeta

Dijagram 12 pokazuje odgovore na pitanje o nivou važnosti uključenja NVO-a i organizacija civilnog društva u procese planiranja i praćenja budžeta, a procenti su sljedeći:

1. Uključenje NVO-a i organizacija civilnog društva u procese planiranja i praćenja budžeta je potpuno nevažno: 4,9
2. Uključenje NVO-a i organizacija civilnog društva u procese planiranja i praćenja budžeta je djelomično važno: 21,3%
3. Ne znam/nemam mišljenje o nivou važnosti uključenja NVO-a i organizacija civilnog društva u procese planiranja i praćenja budžeta: 18%
4. Uključenje NVO-a i organizacija civilnog društva u procese planiranja i praćenja budžeta je prilično važno: 27,9%
5. Uključenje NVO-a i organizacija civilnog društva u procese planiranja i praćenja budžeta je veoma važno: 27,9%

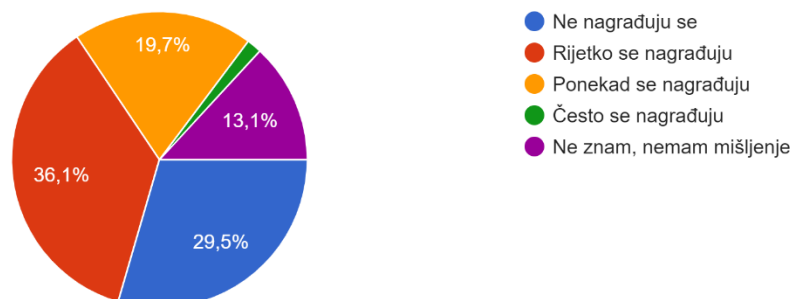
Prema datom dijagramu 12, uočava se da su najviši procenti odgovora podjednako raspoređeni između mišljenja da je uključenje NVO-a i organizacija civilnog društva u procese planiranja i praćenja budžeta prilično važno (27,9%) i veoma važno (27,9%). Najniži procenat od 4,9% zauzima mišljenje da je uključenje NVO-a i organizacija civilnog društva potpuno nevažno.

Ovo ukazuje na shvatanje značaja uloge NVO-a i organizacija civilnog društva u budžetskim procesima. Skoro 56% službenika/ca smatra da je njihovo uključenje prilično ili veoma važno, što može doprinijeti boljem uvažavanju različitih perspektiva i boljim rezultatima u kontekstu rodne ravnopravnosti. Sa druge strane, samo 4,9% ispitanika vjeruje da je uključenje NVO-a i organizacija civilnog društva potpuno nevažno. Ovaj nizak procenat ukazuje na to da postoji vrlo mali broj službenika/ca koji ne vide značaj uloge ovih grupa u budžetskim procesima, što može biti rezultat drugačijeg pristupa upravljanju budžetom.

Nivo nagrađivanja napora u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja

Koliko se u vašoj instituciji nagrađuju napori u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja?

61 odgovor

Dijagram 13: Nivo nagrađivanja napora u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja

Posljednji dijagram ove ankete, odnosno dijagram 13 pokazuje rezultate vezane za pitanje nivoa nagrađivanja napora u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja. Samim time, rezultati su sljedeći:

1. Napori u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja u mojoj instituciji se ne nagrađuju: 29,5%
2. Napori u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja u mojoj instituciji se rijetko nagrađuju: 36,1%
3. Napori u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja u mojoj instituciji se ponekad nagrađuju: 19,7%
4. Napori u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja u mojoj instituciji se često nagrađuju: 1,6%
5. Ne znam/nemam mišljenje o nivou nagrađivanja napora u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja moje institucije: 13,1%

Prema dijagramu 13, uočava se da je najviši procenat odgovora baziran na mišljenju da se napori u postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja rijetko nagrađuju (36,1%), dok najniži procenat od 1,6% zauzima mišljenje da se naporu postizanju rodne ravnopravnosti u procesima budžetiranja često nagrađuju.

Ovi rezultati ukazuju na to da većina službenika/ca smatra da njihovi napori u postizanju rodne ravnopravnosti u budžetiranju nisu adekvatno prepoznati i nagrađeni. Preciznije, 29,5% ispitanika navodi da se ovi napori uopšte ne nagrađuju, što sugerise na ozbiljan nedostatak motivacije za kreiranje programa, prijedloga i sličnih aktivnosti u oblasti gender budžetiranja.

Kroz nastavak argumentacije, postavlja se akcenat na diskusiji povodom izazova i mogućnosti koji proizilaze iz analize anketiranja.

IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE – MOGUĆNOSTI KOJE SE NUDE BOSNI I HERCEGOVINI

1. Diskusija – izazovi i mogućnosti u procesu gender budžetiranja

Kako je naglašeno, ovaj dio argumentacije se fokusira na analizu deset ključnih pitanja iz ankete koja se odnose na gender budžetiranja. Prikazani Dijagrami pružaju uvid u percepciju službenika/ca o učestalosti uključivanja rodni aspekata, dostupnosti relevantnih podataka, važnosti političke podrške, ulaganja u obuku te transparentnosti budžetskih procesa. Kroz date rezultate, u nastavku će se identificirati ključni izazovi uz moguće solucije za njih ali i argumentiranje postojećih mogućnosti povodom gender budžetiranja u Bosni i Hercegovini.

1.1. Izazovi procesa i moguće solucije

U kontekstu izazova ove tematike, iz analize ankete se mogu izvući četiri konkretne smetnje ovom procesu a to su:

1. Niska uključenost rodni aspekata u planiranje budžeta
2. Ograničena dostupnost podataka o rodnoj ravnopravnosti
3. Niska educiranost o pravnom okviru gender budžetiranja i
4. Nizak nivo transparentnosti

Niska uključenost rodni aspekata u planiranje budžeta

Prema Dijagramu 4, samo 1,6% službenika/ca navodi da se aspekti roda uvijek razmatraju u procesu planiranja budžeta, dok 60,6% smatra da se rod u kontekstu budžeta rijetko ili nikada ne razmatra. Ovaj podatak ukazuje na ozbiljan nedostatak integracije rodni aspekata, što može dovesti do raspodjele finansijskih resursa koja nije pravedna te propuštanja prilika za promicanje rodne ravnopravnosti.

Iz navedenog, postavlja se prvi izazov ove tematike, a to je niska uključenost i svijest o važnosti rodni aspekata u budžetskom procesu među službenicima ali i donosiocima odluka.

Izdvajaju se dvije mogućnosti za prevazilaženje izazova:

- Institucionalna podrška povodom gender budžetiranja kroz osiguravanje adekvatnih resursa i stručnih lica. Ovo također obuhvata i uspostavljanje jasnih procedura i uputa za implementaciju gender budžetiranja.
- Monitoring i evaluacija budžetskih procesa sa fokusom na rodnu ravnopravnost kako bi se postigla efikasnost i unapređenje budžetske prakse.

Ograničena dostupnost podataka o rodnoj ravnopravnosti:

Prema dijagramu 5, 31,1% službenika/ca navodi da podaci o rodnoj ravnopravnosti uopće nisu dostupni prilikom izrade budžeta, dok su 59% ispitanika ocijenili dostupnost ove vrste podataka kao vrlo malu ili djelomičnu.

Ovime se postavlja sljedeći izazov za datu tematiku a to je ograničena dostupnost sistema prikupljanja, analize i distribucije informacija o rodnoj ravnopravnosti u sferi budžetiranja kako bi se omogućilo donošenje adekvatnih odluka. Izazov ograničenja dostupnosti podataka o rodnoj ravnopravnosti otežava uključivanje rodnih aspekata u budžetske procese.

Potencijalna mogućnost prevazilaženja ovog izazova jeste neophodno razvijanje i implementacija efikasnih sistema za prikupljanje, analizu i dostavljanje podataka o rodnoj ravnopravnosti kroz sve nivoe budžetskog procesa. Ove vrste sistema svakako trebaju biti kontinuirano ažurirani i digitalizirani kako bi u najefikasnijem obliku mogli da izvrše svoje zadatke.

Druga potencijalna mogućnost jeste kontinuirana edukacija službenika/ca kako bi mogli koristiti sisteme na efikasan način ali i kako bi mogli graditi saradnju između različitih nivoa budžetskog procesa koji bi im olakšali shvatanje i pravovremeno informisanje o rodno zasnovanim budžetskim odlukama.

Niska educiranost o pravnom okviru gender budžetiranja

Dijagram 9 pokazuje da 50,8% službenika/ca nije upoznato sa pravnim okvirom koji se fokusira na primjenu gender budžetiranja, dok samo 6,6% njih navodi da su prilično ili potpuno upoznati sa ovim okvirom.

Analiza ankete pokazuje mogućnost da se ulaganje u obuku i edukaciju službenika/ca o rodno zasnovanim zakonima i politikama često zanemaruje. Nedostatak ovih aktivnosti

rezultira neadekvatnim razumijevanjem zakonskih obaveza i mogućnosti koje rodno budžetiranje može ponuditi. Bez dovoljno znanja o pravnim regulativama, službenici/ce nisu u stanju da efikasno primjenjuju rodnu perspektivu u budžetskim procesima, što dalje otežava postizanje ravnopravne raspodjele resursa.

Da bi se ovaj izazov prevazišao, neophodno je investirati u sveobuhvatne programe obuke i kontinuirane edukacije koje će službenicima/cama pružiti potrebne informacije o pravnom okviru ove tematike. Ovi programi bi trebali težiti ka tome da obuhvate detaljna objašnjenja relevantnih zakona, praktične smjernice za primjenu rodno odgovornog budžetiranja, kao i primjere najboljih praksi iz drugih zemalja.

Nizak nivo transparentnosti

Dijagram 10 ankete pokazuje da 23% službenika/ce smatra da je proces donošenja budžeta potpuno netransparentan u pogledu rodne ravnopravnosti, dok 34,4% ispitanika nema mišljenje o ovom pitanju. Mnoge institucije nemaju dovoljno razvijene mehanizme za uključivanje javnosti u budžetske procese, što može rezultirati neadekvatnim uvažavanjem rodni pitanja i politika.

Moguća solucija za ovaj izazov je implementacija mjera koje će unaprijediti transparentnost i omogućiti aktivno uključivanje građana u sve faze budžetskog procesa. To uključuje:

- Objavljivanje informacija o budžetskim procesima i raspodjelom sredstava na pristupačan način
- Uspostavljanje mehanizama za povratne informacije i prijedloge od strane građana tokom i nakon donošenja budžetskih odluka

1.2. Mogućnosti procesa

Iako postoje određene prepreke gender budžetiranju, analiza pokazuje i nekoliko mogućnosti kako da se kompletna tematika unaprijedi u Bosni i Hercegovini, a date mogućnosti su:

1. Podizanje svijesti o važnosti gender budžetiranja
2. Politička podrška za sprovođenje gender budžetiranja
3. Uključivanje NVO-a i organizacija civilnog društva te

4. Prepoznavanje i nagrađivanje napora

Podizanje svijesti aktera o važnosti gender budžetiranja

Prema dijagramu 6, 36,1% službenika/ca smatra da je prilično važno uključiti rodnu tematiku u proces budžetiranja, a 13,1% smatra to veoma važnim. Ovaj podatak ukazuje na postojeći nivo svijesti da se rodna tematika može postaviti kao važan elemenat budžetiranja. Samim time, ova mogućnost kreira prostor za razvijanje programa, edukacija i kampanja koje bi služile za dodatno podizanje svijesti o značaju rodne ravnopravnosti u procesu budžetiranja.

Kako bi se unaprijedila svijest svih aktera, predlažu se sljedeći elementi:

- Razvoj programa edukacije koji će službenicima/cama pružiti detaljnije razumijevanje koncepta gender budžetiranja i njegovog značaja. Ovi programi bi trebali uključivati konkretne primjere iz prakse, kao i teorijska znanja o rodnoj ravnopravnosti.
- Organizacija kampanja koje promovišu važnost gender budžetiranja može značajno doprinijeti podizanju svijesti među širom javnosti, ali i unutar samih institucija koje se bave budžetom.
- Kreiranje informativnih materijala poput vodiča, priručnika i sl. koji na praktičan način objašnjavaju čitav koncept gender budžetiranja mogu služiti kao efikasni resursi za službenike/ce. Ovi materijali bi trebali biti lako dostupni (u štampanoj i digitalnoj verziji) te prilagođeni različitim nivoima razumijevanja rodne ravnopravnosti i budžetiranja.

Politička podrška za sprovođenje gender budžetiranja

Prema dijagramu 7, 37,7% službenika/ca smatra da je politička podrška poprilično važna za sprovođenje gender budžetiranja, a 13,1% smatra da je veoma važna.

Elementi koji mogu poboljšati ovu mogućnost su:

- Lobiranje koje uključuje aktere, odnosno donosiocima odluka koji imaju najveći utjecaj na budžetski proces, od značaja je za implementaciju i razvoj gender budžetiranja. To podrazumijeva aktivno uključivanje donosioca odluka, kao što su ministri finansija, članovi parlamenta, predstavnici lokalnih samouprava te lideri u nevladinim organizacijama i privatnom sektoru. Kroz ciljano lobiranje, moguće je osigurati da oni

koji imaju utjecaj na kreiranje i implementaciju budžeta budu adekvatno informisani i posvećeni integraciji rodni perspektiva u budžetske procese.

- Saradnja sa donosiocima odluka treba da zauzima format konsultacija i sastanaka sa ključnim akterima. Ove konsultacije omogućavaju dvosmjernu komunikaciju gdje donosioci odluka mogu izraziti svoje potrebe i zabrinutosti, dok zagovarači gender budžetiranja mogu pružiti relevantne informacije i argumente. Osim sastanaka, saradnja treba uključivati i tehničku podršku u vidu stručnih osoba koje mogu adekvatno osigurati i argumentirati neophodne informacije po pitanju gender budžetiranja. Ovi stručnjaci mogu pomoći u analizama i izradi politika tako da budžetske odluke budu u skladu sa principima rodne ravnopravnosti.
- Promovisanje uspješnih primjera i priča iz drugih država je ključno za argumentaciju da su promjene u vidu gender budžetiranja moguće. Ovo može uključivati studije slučaja, dokumentarne filmove i intervjuje sa stručnjacima koji detaljno opisuju procese i rezultate uspješnih inicijativa iz svojih država. Razmjena ovih uspješnih priča može poslužiti kao inspiracija i pružiti efikasne smjernice za prilagodbu i implementaciju sličnih principa na području Bosne i Hercegovine.

Uključivanje NVO-a i organizacija civilnog društva

Dijagram 12 pokazuje da 55,8% ispitanika smatra da je uključivanje NVO-a i organizacija civilnog društva prilično ili veoma važno u procesima planiranja i praćenja budžeta kao i uključivanja roda u date procese. Samim time, otvara se mogućnost za saradnju sa nevladinim i civilnim sektorom a elementi koji to prate su:

- Formiranje radnih grupa koje uključuju aktere iz sve tri grupe (vladin sektor, nevladin sektor i organizacije civilnog društva) a koje za cilj imaju razvijanje strategija, planova i aktivnosti koje uključuju gender budžetiranje
- Sastanci i konsultacije koji ne trebaju biti vremenski učestali ali trebaju biti redovni kako bi se omogućio prostor za razmjenu informacija, prijedloga i iskustava između datih aktera
- Zajedničke radionice i obuke kojima se povećava shvatanje kompletnog koncepta gender budžetiranja kao i razmjena znanja i iskustva te

- Transparentnost i odgovornost pomoću kojih se sve grupe obavještavaju o procesima i rezultatima gender budžetiranja.

Prepoznavanje i nagrađivanje napora

Dijagram 13 pokazuje da 36,1% ispitanika smatra da se napori u postizanju rodne ravnopravnosti rijetko nagrađuju, što ukazuje na potrebu za promjenama u sistemu prepoznavanja i nagrađivanja napora. Ovime bi se mogla postići veća motivacija, bolji rezultati rada kao i podizanje svijesti o tematici, a popratni elementi koji bi dodatno definisali ovu mogućnost su:

- Konstrukt jasnih kriterija i očekivanja od svih uključenih strana kako bi se mogli formirati i prateći ciljevi gender budžetiranja i
- Nagrade i karijerni napredak u vidu uvođenja finansijskih nagrada za uloženi trud (princip bonusa) ili ostvarivanje mogućnosti za karijerno unapređenje. Takvi mehanizmi prepoznaju i nagrađuju trud, inovacije i posvećenost službenika/ca, što može dovesti do povećanja ne samo individualne motivacije, već i jačanja ukupnog institucionalnog kapaciteta za rodno odgovorno budžetiranje, što doprinosi ostvarivanju šire društvene jednakosti i napretka.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA

Ovaj master rad je kroz centralni dio analizirao i argumentirao pojam i implementaciju gender budžetiranja u Bosni i Hercegovini, uzimajući u obzir globalne prakse i specifične izazove unutar države. Tematika se započela sa stavom da je rodna analiza ključan alat za postizanje ravnopravnosti iz razloga što apostrofira razlike između spolova i istražuje uzroke tih razlika, posebno u sferi budžetskog procesa.

Gender budžetiranje se gleda kao složen i višedimenzionalan proces koji zahtijeva od svih aktera značajne prilagodbe i angažman kako bi se izbjeglo stvaranje dodatnih problema u sistemu. Anketno istraživanje koje je odrađeno te koje je obuhvatilo stavove 61 službenika/ce je ukazalo na sve izazove koje praksa pokazuje ali i mogućnosti koje služe da se kompletna tematika unaprijedi.

Preporuke za buduća istraživanja

Na osnovu teorijskog dijela argumentacije i sprovedenog anketnog istraživanja, iznose se sljedeće preporuke za buduća istraživanja i aktivnosti po pitanju date tematike:

- Evaluacija institucionalnih kapaciteta
- Analiza svijesti i edukacije svih aktera budžetskog procesa i
- Međunarodna saradnja i razmjena iskustava

Evaluacija institucionalnih kapaciteta

U pogledu evaluacije kapaciteta, predlaže se analiza koja bi se detaljno fokusirala na kapacitete institucija na svim nivoima vlasti koje su odgovorne za budžetske procese. To označava da se buduća istraživanja mogla osvrnuti na analiziranje detaljnih prepreka institucija i njihovih službenika/ca kroz kvalitativni format istraživanja koji omogućava detaljniji pristup tematici.

Analiza svijesti i edukacije svih aktera budžetskog procesa

Ova preporuka teži ka tome da se buduća istraživanja trebaju osvrnuti na same uzroke manjka svijesti i edukacije aktera povodom gender budžetiranja. Preciznije, trebaju se

sistematski ispitati razlozi i faktori kao što su kulturni i socijalni obrasci, nedostatak pristupa informacijama, ograničeni resursi za edukaciju i institucionalne barijere koje minimiziraju implementaciju rodno osjetljivih politika u budžetske procese. Ovime bi se mogli kreirati konkretni planovi za unapređenje datih elemenata poput izrade novih kurikuluma, razvoja edukativnih materijala te organizacije projekata, radionica i seminara prilagođenih specifičnim potrebama različitih grupa aktera.

Međunarodna saradnja i razmjena iskustava

Buduća istraživanja mogu težiti ka tome da uspostave argumenaciju i analizu uspješnih priča iz primjera drugih zemalja. Ovime se može kreirati identifikacija mogućih partnera, izrada smjernica i planova koji poboljšavaju praksu i mehanizme gender budžetiranja. Preciznije, ova vrsta analize bi trebala uključivati pregled specifičnih strategija, politika i metoda koje su faktori postizanja pozitivnih rezultata. Ovime bi istraživanja mogla predložiti uspostavljanje mreža i platformi za saradnju između različitih aktera uključenih u gender budžetiranje kako bi se razmjenjivale korisne informacije i iskustva.

Zaključna razmatranja i ispitivanje hipoteza

Istraživanje je pokazalo da je gender budžetiranje ključan alat za postizanje rodne ravnopravnosti te da je neophodno uključenje svih nivoa vlasti, civilnog društva, akademske zajednice i međunarodnih partnera. Iako postoje značajni izazovi u implementaciji, kao što su nedostatak kapaciteta, političke volje i adekvatnih resursa, prepoznate su i brojne mogućnosti za unapređenje gender budžetiranja. Buduća istraživanja trebaju se fokusirati na praktične aspekte implementacije, uključujući evaluaciju postojećih praksi, edukaciju i obuku te načina kako da se uspostavi razvoj međunarodne saradnje.

Bosna i Hercegovina ima mogućnost postizanja značajnog napretka u oblasti rodne ravnopravnosti, pogotovo što je ovaj segmenat izuzetno bitan u kontekstu standarda Europske unije. Implementacija ovih preporuka može doprinijeti kreiranju pravednijeg društva u kojem su potrebe i interesi svih građana, bez obzira na rod, adekvatno zastupljeni i uvaženi. Također, ovime se kreira prostor koji poboljšava i druge segmente ljudskog rada, poput poboljšanja sektora privrede koji je izuzetno značajan za našu državu.

Ispitivanje hipoteza rada

Generalna hipoteza

Efikasna implementacija gender budžetiranja će dovesti do unapređenja produktivnosti privrede, ostvarivanja društvene jednakosti i napretka Bosne i Hercegovine.

Ova hipoteza se klasificira kao djelomično istinita. Efikasna implementacija gender budžetiranja može rezultirati privrednoj efikasnosti i društvenoj jednakosti, čime se postiže sveobuhvatan napredak zemlje. Faktor koji će omogućiti efikasnu implementaciju gender budžetiranja su veći procenat angažmana prema rodnom elementu od strane svih aktera uključenih u proces budžetiranja.

Pomoćna hipoteza 1 (PH1)

Efikasna implementacija gender budžetiranja pozitivno će utjecati na ekonomski i poslovni napredak zemlje kroz povećanje zapošljavanja i unapređenje poslovnog okruženja.

Pomoćna hipoteza 1 je istinita. Gender budžetiranje i njegova efikasna implementacija pokazuje potencijal za povećanje zapošljavanja i poboljšanje poslovnog okruženja kroz pravedniju raspodjelu resursa.

Pomoćna hipoteza 2 (PH2)

Gender budžetiranje će dovesti do postizanja društvene jednakosti i povećanju jednake participacije žena i muškaraca u procesima donošenja odluka i raspodjeli beneficija koje teže ka poboljšanju stanja društva u BiH.

Pomoćna hipoteza 2 je istinita. Gender budžetiranje doprinosi većoj participaciji žena u procesima donošenja odluka i ravnopravnoj raspodjeli društvenih beneficija, što vodi ka poboljšanju ukupnog stanja društva u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

Knjige

1. Budlender, D. (2002). *Gender budgets make cents: understanding gender responsive budgets*. Commonwealth Secretariat. str. 1-176.
2. Budlender, D., & Hewitt, G. (2003). *Engendering Budgets: A practitioners' guide to understanding and implementing gender-responsive budgets*. Commonwealth Secretariat. str. 1-92.
3. Bošnjak, M. i Zlatarević, T. (2011). *Rodno odgovorno budžetiranje: Teorija i praksa*. Beograd: Centar za istraživanje rodnih politika.
4. Gavrić, S. (2019). *Rodna ravnopravnost: teorija, pravo, politike: uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar. str. 1-322
5. Hadžiahmetović, A., Đurić-Kuzmanović, T., Klatzer, E.M. i Risteska, M. (2013). *Rodno odgovorno budžetiranje*. Sarajevo: IKD University Pres – Magistrat Izdanja. str. 1-125.
6. Miftari, E. (2015). *Ravnopravnost spolova u opštinama/općinama i gradovima u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija CURE/Sarajevski otvoreni centar.
7. Quinn, S. (2009). *Gender budgeting: practical implementation*. Council of Europe. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs.

Studije, publikacije i ostali izvori

1. Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine (2014). *Gender akcioni plan BiH 2013-2017*. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine. (online) dostupno na: <https://arsbih.gov.ba/project/gender-akcioni-plan-bih-2013-2017/> (datum pristupa: 25.02.2024.)
2. Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine (2018). *Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2018. do 2022. godine*. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine. (online) dostupno na: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2022/10/GAP-BiH-2018-2022_B.pdf (datum pristupa: 25.02.2024.)
3. Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine (2023). *Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2023. do 2027. godine*. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine. (online) dostupno na: <https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2023/10/GAP-BiH-2023-2027-Bosanski-jezik-1.pdf> (datum pristupa: 25.02.2024.)
4. Avdagić, M. (n.d.). Da li žene dobivaju fer dio kolača? Fond Otvoreno društvo Bosne i Hercegovine.
5. Balmori Hofbauer, H. (2003). *Gender and Budget*. Overview Report, BRIDGE. Development – gender, London: Institute for Social Studies. (online) dostupno na: <http://www.ids.ac.uk/bridge> (datum pristupa: 25.02.2024.)
6. Bonazzi, L. M. (2023). Gender-Responsive Regional Policies: Gender Budgeting. In *Measuring Gender Equality: A Multidisciplinary Analysis of Some EU Countries*. Cham: Springer International Publishing. str. 167-175.
7. Centar za promociju civilnog društva (2022). *Rodno odgovorno budžetiranje: prilika za organizacije da pruže konstruktivnu kritiku*. (online) dostupno na:

- <https://civilnodrustvo.ba/rodno-odgovorno-budzetiranje-prilika-za-organizacije-da-pruze-konstruktivnu-kritiku/> (datum pristupa: 12.03.2024.)
8. Chakraborty, L. (2016). *Asia: A Survey of Gender Budgeting Efforts*. IMF Working Paper 16/150. Washington, DC: IMF.
 9. Čudić, D. (2018). *Approaches to political gender equality in Bosnia-Herzegovina*. LUND University, Sweden.
 10. Curristine, T., Tchelishvili, N., Alonso-Albarran, V., Soler, A., Preston, G., & Weerathunga, S. (2021). *Gender Budgeting in G20 Countries*. Issue: 269. str. 1-72.
 11. Čehajić, M. (2016). *Rodno odgovorno budžetiranje*. Javna politika. (online) dostupno na: <https://www.fli.ba/wp-content/uploads/2017/10/Bud%20c5%20budzetiranje.pdf> (datum pristupa: 22.02.2024.)
 12. Federalni zavod za programiranje razvoja (2020). *Strategija razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021-2027*. (online) dostupno na: <https://fzzpr.gov.ba/files/Strategije/Strategija%20razvoja%20FBiH%202021.-2027..pdf> (datum pristupa: 10.03.2024.)
 13. Federalno tužilaštvo Federacije Bosne i Hercegovine (2022). Osnovni pravni okvir kojim je u BiH regulirana jednakost spolova, zabrana diskriminacije, te unapređenje rodne ravnopravnosti. (online) dostupno na: <https://sudpol-fbih.pravosudje.ba/vstvfo/B/97/article/116339> (datum pristupa: 10.05.2024.)
 14. Hrelja Hasečić, Dž. (2015). *Priručnik o rodno odgovornom budžetiranju*. Ured Fondacije za istraživanje Državnog univerziteta New York u Bosni i Hercegovini, Sarajevo. (online) dostupno na: http://mpr.gov.ba/web_dokumenti/default.aspx?id=8789&langTag=bs-BA (datum pristupa: 25.05.2024.)
 15. Hrelja Hasečić, Dž. (2019). Rodno odgovorno budžetiranje. In *Rodna ravnopravnost: Teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH*. str. 299-310.
 16. JP NIO Službeni list BiH (n.d.). Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine: Period 2013-2017. *Službeni glasnik BiH*, broj 98/13.
 17. Kadribašić, A. (2019). Institucionalni mehanizmi i javne politike za rodnu ravnopravnost. In *Rodna ravnopravnost: Teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH*. str. 137-150.
 18. Kadribašić, A. (2020). Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325 “Žene, mir i sigurnost”: provedba u Bosni i Hercegovini. U *Kojeg je roda sigurnost? 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 “Žene, mir i sigurnost” i njezina provedba u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo Open Centre. Str. 61-78
 19. Karamehić, Š. (2021). Smjernice za rodno odgovorno parlamentarno djelovanje u Bosni i Hercegovini. Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine. (online) dostupno na: <https://www.wf4d.ba/uploads/documents/files/7c8d68426b2e9bd87d97c8967caaaf59.pdf> (datum pristupa: 28.02.2024.)
 20. Khalifa, R., & Scarparo, S. (2021). Gender Responsive Budgeting: A tool for gender equality. *Critical Perspectives on Accounting*, 79, 102183.
 21. Kolovich, M. L. L. (Ed.). (2018). *Fiscal policies and gender equality*. International Monetary Fund. (online) dostupno na: <https://doi.org/10.5089/9781513590363.071> (datum pristupa: 26.03.2024.)
 22. Kuzmanović, T. Đ. (2007). Ka rodnom budžetiranju: vodič. *Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije*, Novi Sad. str. 1-161. (online) dostupno na: https://www.zenskestudije.org.rs/pdf/knjige/ka_rodnom_budzetiranju.pdf (datum pristupa: 25.03.2024.)

23. Kuzmanović, T. Đ. (2013). Feministička ekonomija u razvoju: mit ili alternativa. *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture*, (17). str. 23-49.
24. Milinović, J. Rodna analiza. U *Rodna ravnopravnost: Teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH*. Sarajevo Open Centre. str. 285-297.
25. Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine (2022). Zakon o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine neslužbeni prečišćeni tekst. (online) dostupno na: <https://www.mft.gov.ba/Content/OpenAttachment?id=391FEA74-C1AF-4A6E-8F0E-24906523124F&lang=bs> (datum pristupa: 25.05.2024.)
26. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agencija za ravnopravnost spolova (2014). Pekinška deklaracija i platforma za akciju. (online) dostupno na: <https://arsbih.gov.ba/project/pekinska-deklaracija-i-platforma-za-akciju/> (datum pristupa: 20.02.2024.)
27. OECD Library (2023). *Executive summary*. (online) dostupno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/647d546b-en/index.html?itemId=/content/publication/647d546b-en> (datum pristupa: 27.02.2024.)
28. Patel, V. (2023). Transformative Financing for Gender Equality and Gender Responsive Budgeting. *India & the G20: Legacy & Prospects for Multilateralism amidst a Spolycrisis*. str. 83-106.
29. PEFA (2020). *Supplementary Framework for Asesing Gender Responsive Budgeting*. Washington, DC: PEFA Secretariat.
30. Petrušić, N. i Vujadinović, D. (2018). From gender blind to gender inclusive higher education in Serbia: Gender mainstreaming action plans. *Sociologija*, 60(1). str. 313-329.
31. Savičić, S. (2016). Ka ostvarivanju ravnopravnosti spolova u kantonima Federacije BiH. Pravila, institucije, politike.
32. Spolzer, T., Nolte, I. M., & Seiwald, J. (2023). Gender budgeting in public financial management: a literature review and research agenda. *International Review of Administrative Sciences*, 89(2). str. 450-466.
33. Sharp, R. i Broomhill, R. (2002). *Budgeting for Equality: The Australian Experience*. *Feminist Economics*, Vol. 8, str. 25-47.
34. Sinovčić, P. i Krizan, K. (2023). Gender Budget as a Tool for Improving Work-Life Balance. U *Economic and Social Development (Book of Proceedings)*, 99th International Scientific Conference on Economic and Social Development. str. 67-75.
35. Stotsky, J. G. (2016). *Gender Budgeting: Fiscal Context and Current Outcomes*. IMF Working Paper. WP/16/149. str. 1-51.
36. UN (1995). *Beijing Declaration and Platform for Action*. Beijing: United Nations.
37. UN Women (2020). *Gender Equality: Women's Rights in Review 25 Years After Beijing*. New York: United Nations.
38. UN Women (2021). Rodni profil zemlje - Bosna i Hercegovina 2021. (online) dostupno na: <https://archive.europa.ba/wp-content/uploads/2022/01/Gender-Country-BH-web.pdf> (datum pristupa: 12.03.2024.)
39. UN Women (2022). Study of Media Reporting on Gender Responsive Budgeting in Bosnia and Herzegovina. Sarajevo, Bosnia and Herzegovina.
40. UN Women BiH (2022). *Rodna ravnopravnost u fokusu – Bosna i Hercegovina*. Izdanje 05. (online) dostupno na: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-01/Izdanje%20br.%205_Rodna%20ravnopravnost%20u%20fokusu%20Bosna%20i%20Hercegovina-min.pdf (datum pristupa: 02.03.2024.)

41. Vito, D. i Rakar, I. (2024). Gender Responsive Budgeting (GRB) in Western Balkans between aspirations and reality. *European Journal of Economics, Law and Social Sciences*, 8(1). str.22-35.
42. Quinn, S. (2016). *Europe: A Survey of Gender Budgeting Efforts*. IMF Working Paper 16/155. Washington, DC: IMF.

Naziv odsjeka i/ili katedre: Politologija – Međunarodni odnosi i diplomatija

Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Kanita Hamzić

Naslov rada: **GENDER BUDŽETIRANJE U BOSNI I HERCEGOVINI –
IZAZOVI I MOGUĆNOSTI IMPLEMENTACIJE**

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 70

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo, 11.09.2024. godine

Potpis
